

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

”Vi ska inte spela Svarte Petter med återvändande terrorister”

En kvalitativ studie om Sveriges rättsliga såväl som samhälleliga kapacitet i hanteringen av IS-återvändare

KURS: *Examensarbete i Globala Studier, 15hp*

PROGRAM: *Internationellt arbete – Inriktning Globala studier*

FÖRFATTARE: *Lovisa Brinck och Sofia Gustafsson*

HANDLEDARE: *Radu-Harald Dinu*

EXAMINATOR: *Marco Nilsson*

TERMIN: *VT19*

Sammanfattning

Lovisa Brinck och Sofia Gustafsson

Antal sidor: 39

”Vi ska inte spela Svarte Petter med återvändande terrorister”

En kvalitativ studie om Sveriges rättsliga såväl som samhällsliga kapacitet i hanteringen av IS-återvändare

Individer som rest från Sverige och anslutit sig till Islamiska Staten i Syrien ska nu, efter kalifatets fall återvända hem till Sverige. Begreppet IS-återvändare har börjat dominera debatten och det råder en gemensam oro att individer som besitter radikaliserade åsikter ska återvända för att begå terrorbrott i Sverige, och är därmed ett säkerhetshot. Studien bygger på en kvalitativ forskningsmetod, närmare bestämt en intervjumetodik med semistrukturerade intervjuer. Studien identifierar vilken kapacitet som Sverige besitter, enligt experter, både samhällslig och rättslig för att hantera problematiken med svenska medborgare som vill återvända från IS-kontrollerade områden. Den ser också över mest lämpliga åtgärder att applicera på de som återvänder utifrån vad respondenterna anser. Genom en analys utifrån ramverket Transitional Justice identifieras vikten av att tillämpa både rättsliga aspekter utifrån Sveriges nuvarande lagstiftning, samt samhällsliga processer för återintegrering och myndighetssamverkan. Genom en granskning av tidigare forskning identifierades tre domstolar som tidigare har använts för att åtala individer som begått brottsliga handlingar, nämligen: Ad-hoc Tribunal, Hybriddomstol och den Internationella Brottsmålsdomstolen. Det ansågs därför betydelsefullt att granska dessa för att se över om domstolarna var ett rättsligt alternativ i diskussionen om återvändare som begått terroristbrott. Samtliga åtgärder, både internationella och nationella, har en brist i kapacitet och effektivisering i frågan om att tillämpa åtgärder på IS-återvändare. Studien bidrar därför med en ökad förståelse om kapaciteten Sverige besitter att hantera problematiken med individer som nu återvänder från IS, samt föreslår nya åtgärder som kan appliceras i hanteringen av IS-återvändare till Sverige.

Nyckelord: Islamiska Staten, Terrorism, IS-återvändare, Transitional Justice, Kapacitet, Sverige, Nationell domstol, Internationell domstol, Internationellt samarbete, Socialt ansvarstagande, Juridiskt ansvarstagande

Abstract

Lovisa Brinck and Sofia Gustafsson

Pages: 39

”Vi ska inte spela Svarte Petter med återvändande terrorister”

En kvalitativ studie om Sveriges rättsliga såväl som samhälleliga kapacitet i hanteringen av IS-återvändare

Individuals who have travelled from Sweden and affiliated to the Islamic State in Syria will, after the fall of the caliphate, return home to Sweden. The concept of ISIS returnees has begun to dominate the debate and there is a common concern that individuals who possess radicalized opinions should return to Sweden only to commit terrorist crimes. The study is based on a qualitative research method, specifically an interview methodology with semi-structured interviews. The study identifies the capacity Sweden possesses, according to experts, both socially and legally, to deal with the problems of Swedish citizens who wants to return from ISIS-controlled areas. The study also aims to examines measures that is the most suitable to apply to returnees from the expert’s perspective. An analysis based on the Transitional Justice framework identified the importance of applying both legal aspects, as well as social processes in order to handle the problems with returnees. Through a review of previous research, three courts were identified, because they previously had the ability to prosecute individuals who committed criminal acts, these are: The Ad-hoc Tribunal, the Hybrid Court and the International Criminal Court. It was therefore considered important to examine these in order to review whether the courts were a legal alternative in the discussion of returnees who committed terrorist crimes. All actors, both international and national, have lack of capacity and efficiency regarding how to handle the ISIS-returnees. The study therefore contributes to an understanding of the capacity Sweden possesses in order to handle the problem of individuals who are now returning from ISIS, and also proposes new ways to handle the problematic aspects about ISIS-returnees to Sweden.

Keywords: Islamic State, Terrorism, ISIS Returnees, Capacity, Sweden, National Court, International Court, International cooperation, Social responsibility, Legal responsibility

Tack!

Främst vill vi rikta ett stort tack till vår handledare och mentor, Radu-Harald Dinu som guidat och hjälpt oss med vägledning i denna uppsatsperiod. Ett stort tack riktas också till de respondenter som bidragit till studien, utan de hade det aldrig varit möjligt att genomföra vår studie. Vi riktar ett stort tack till vänner och familj som med stöttning och hjälp i skrivandet alltid funnits där när uppsatsen kändes svår och omöjlig att genomföra. Slutligen riktar vi ett stort tack till varandra, som efter denna studie fortfarande inte tröttnat på varandras tjat eller klagomål, även efter flera månader av uppsatsskrivande. Tack!

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	1
3. Teoretiskt ramverk	2
4. Tidigare forskning	3
4.1. Internationell Ad-hoc Tribunal.....	3
4.2. Hybriddomstol	4
4.3. Internationella Brottsmålsdomstolen	4
4.4. Återvändare	5
5. Metod och material	6
5.1. Urval av intervjupersoner.....	7
5.2. Intervjuprocessen	8
5.3. Avgränsningar	8
5.4. Analys av material	8
5.5. Metoddiskussion	9
6. Bakgrund	11
6.1. Islamiska Staten.....	11
6.2. Svenska IS-resenärer	11
6.3. Sveriges nuvarande hantering av IS-återvändare	12
6.3.1. Sveriges nuvarande lagstiftning	12
6.3.2. Sveriges samhälleliga insatser	13
7. Resultat	13
7.1. Nationellt perspektiv	14
7.1.1. Sveriges rättskapacitet att lagföra IS-återvändare.....	14
7.1.2. Sveriges samhälleliga hanteringa av IS-återvändare	16
7.2. Internationellt perspektiv	18
7.2.1. De internationella domstolarnas möjlighet att hantera IS-återvändare	18
7.2.2. Internationellt samarbete	19
7.2.3. Rättssäkerheten.....	20
7.3. Bevisningen	21
7.4. Sveriges moraliska åtaganden gentemot IS-återvändare.....	22
8. Diskussion och Slutsats	24
8.1. Politiseringen av internationell och nationell kapacitet	24
8.2. Sveriges säkerhetsläge	26
8.3. Komplexiteten med bevisläget	28
8.4. Slutsatser	29
8.5. Förslag till fortsatt forskning.....	30
Referenslista	32
Bilaga 1: Introduktionsbrev	36
Bilaga 2: Intervjuguide	37

1. Inledning

Svenska medborgare har under 2000-talet rest och anslutit sig till den terrorstämplade organisationen Islamiska Staten (IS) och utfört terroristrelaterade handlingar, såväl utomlands som i Sverige. Av de 300 individer som rest, kommer nu, efter kalifatets fall, cirka 150 stycken individer att återvända hem till Sverige igen (Ranstorp et al, 2015). Säkerhetspolisen (SÄPO) har angivit att terrorhot från islamistisk terrorism numera är på en förhöjd hotnivå i Sverige, och att radikaliserade individer som återvänder utgör en hotbild samt är en förhöjd säkerhetsrisk mot nationen. Den främsta problematiken med IS-återvändare i den svenska kontexten är den risk som existerar att återvändare ska begå och/eller uppmuntra andra att begå terroristdåd. De utgör även en stor risk gällande att radikaliserade andra och slutligen utgör det också en rädsla att individer som begått terroristbrott utomlands ska kunna återvända utan straffpåföljd. Problematiken angående återvändare till Sverige är inget nytt fenomen, trots det så dominerar IS-återvändare den offentliga debatten (Säkerhetspolisen, 2018). Den rättsliga debatten och säkerhetsrisken individerna utgör dominerar det offentliga rummet och därav förskjuts debatten angående de samhälleliga åtgärder Sverige bör förbereda sig på när återvändande terrorister anländer hem igen. Det säkerhetsperspektiv som dominerar synen på IS-återvändare är högst relevant, men vad händer med resurser för exempelvis återintegrering när enbart ett synsätt debatteras? (Gassman & Ingstedt, 2019)

Här går den politiska debatten isär. Somliga vill inte hantera problematiken i Sverige, utan ser hellre till upprättande av internationella domstolar, somliga vill se individer dömda i regionen där de stridit och somliga vill hantera problematiken på hemmaplan i Sverige (Damberg, 2019). Trots rekommendationer, debatter och förslag gällande såväl internationella, som nationella lösningar har ytterst få återvändare lagförts för sina brott. Sverige har i flertal omgångar skärpt både lagstiftning och sociala återintegreringsinsatser för att hantera problematiken, men utan märkbara resultat. Frågan är varför. Studien identifierar här ett problemområde. Att trots återvändare inte är något nytt fenomen, så är hanteringen, av de som frivilligt valt att resa tillbaka till Sverige bristfällig i den bemärkelse att ett fåtal har dömts. Hur ska Sverige handskas med det faktum att svenska medborgare nu återvänder hem? Ska problematiken hanteras internationellt? För har Sverige verkligen tillräcklig kapacitet för att kunna hantera återvändare och de individer som begått brott? IS-problematiken har delat Sverige, och alla besitter en åsikt. Studien använder sig av respondenter som besitter en expertis inom internationella konflikter, något som ger upphov till analys av just deras perspektiv på fenomenet IS-återvändare. Något som är högst relevant i diskussionen om hur Sverige ska hantera de som återvänder. Det här eftersom det är en diskussion som sker såväl i media som runt middagsbordet, men vilken kapacitet besitter egentligen Sverige utifrån experters perspektiv?

2. Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att identifiera svenska experters perspektiv på den kapacitet Sverige har för att hantera problematiken med IS-återvändare. Det kommer i sin tur kopplas till de nationella och internationella åtgärder som experterna anser att Sverige kan utgå ifrån. Studien

kommer även analysera vilka åtgärder samhällseliga, såväl som juridiska, som Sverige behöver applicera för att kunna hantera problematiken med IS-återvändare. Nedan presenteras studiens frågeställningar:

1. I vilken utsträckning anser experterna att Sverige kapacitet att hantera problematiken med IS-återvändare?
2. Vilka rättsliga och samhällseliga åtgärder anser de att Sverige behöver applicera gentemot IS-återvändare?

3. Teoretiskt ramverk

Ramverket Transitional Justice innefattar olika åtgärder gällande hur stater och samhällen kan agera efter att en konflikt uppstått, där människor och samhälle blivit utsatta för allvarliga orättvisor. Det här omfattar bland annat kränkningar av mänskliga rättigheter och förstörelse av samhällsstrukturer. Transitional Justice ramverket problematiserar olika initiativ för att återupprätta respekten för mänskligheten, tilliten i samhället och tematiserar grundproblematiken för att konflikter inte ska kunna hända igen (Ramírez-Barat & Duthie, 2015). För att det här ska vara möjligt förespråkar Eisikovits (2017) både samhällseliga och rättsliga åtgärder. De samhällseliga åtgärder innefattar främst den sociala rättvisan för människor som fallit offer för allvarliga orättvisor, och de rättsliga åtgärden innefattar exempelvis enskilda åtal, ersättningar och institutionella reformer, som kan åläggas av nationella eller internationella domstolar. Att både samhällseliga och rättsliga åtgärder genomförs är en förutsättning för en fredlig och hållbar utveckling (Styrelsen för Internationellt Utvecklingssamarbete [SIDA], u.å.).

Transitional Justice förespråkar att föra samman samhällseliga åtgärder, såsom myndighetssamverkan och upprättelse till offer med rättsliga åtgärder i form av rättssäkra domstolar (Ramírez-Barat & Duthie, 2015). Kora (2010) belyser Transitional Justice som ett ramverk som innefattar såväl rättsligt ansvarstagande som ett moraliskt synsätt där politiska förändringar ska prioriteras. Hon förmedlar vikten av förändringar på samhällsnivå för att identifiera grundorsaken till konflikter och därmed hantera konfliktens grundorsak. Ramverket förespråkar en förändring på samtliga nivåer i samhället, det handlar om ekonomiska, politiska, sociala såväl som psykologiska.

Valet av det teoretiska ramverket grundar sig i de åtgärder, juridiska och samhällseliga, som tillämpas på kränkningar av mänskliga rättigheter (Eisikovits, 2017), något IS-krigare gjort sig skyldiga till. Genom att analysera fenomenet IS-återvändare utifrån ramverket Transitional Justice kan studien mer grundligt undersöka relevanta åtgärder till att kunna hantera problematiken med återvändare. Det här utifrån ett bredare statsvetenskapligt perspektiv då Transitional Justice förespråkar vikten av de politiska, sociala och juridiska åtgärder. Enligt Ramírez-Barat och Duthie (2015) är det här avgörande för hur och när ett land ska agera gentemot problematiken. Med utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar används Transitional Justice för att identifiera och analysera de experterna uttrycker som möjliga

lösningar, om de kan appliceras i praktiken angående IS-återvändare och på så sätt tillämpa en mer hållbar lösning.

4. Tidigare forskning

En litteraturgenomgång ligger till grund för kommande avsnitt, och avser att redogöra för de åtgärder som diskuterats som möjlig rättslig påföljd för individer begått internationella brott. Granskningen av tidigare forskning resulterade i att tre domstolar som tidigare har använts identifierades, nämligen: Ad-hoc Tribunal, Hybriddomstol och den Internationella Brottmålsdomstolen. Det är därför av betydelse att granska om dessa domstolar är ett rättsligt alternativ i diskussionen om återvändare som begått kränkningar av mänskliga rättigheter, exempelvis i form av terroristbrott.

4.1. Internationell Ad-hoc Tribunal

När de inhemska myndigheterna är oförmögna eller ovilliga till att åtala anklagade som begått internationella brott, har det internationella samfundet en avgörande roll i form av att döma individer utifrån internationella lagar och samarbeten. Det här kan exempelvis ske genom att inrätta en Ad-hoc Tribunal, som sker genom Säkerhetsrådet (Murphy, 2002). Cassese (2011) beskriver att en fördel med internationell tribunal är att de inte är geografisk bundna, vilket skapar en möjlighet att granska konflikter utifrån ett bredare internationellt perspektiv. Hassan (2009) hävdar också att en tribunal utgör en fördel eftersom tribunalen besitter helt andra resurser än vad nationella domstolar gör, exempelvis i form av bevis och informationshämtning. En tribunal kan på så sätt döma högre uppsatta individer, som en direkt konsekvens av tribunalens primära fokus på de grövsta brotten.

Dock riktar Wringe (2010) kritik mot det faktum att en tribunal baseras på samarbete mellan nationer och internationella aktörer, och menar på att det är en av grunderna till varför internationella tribunaler misslyckas. Han riktar även kritik mot Förenta Nationerna (FN) som kräver ett fullständigt samarbete, något som kan resultera i konflikter. Framförallt kan konflikter uppstå eftersom det är staterna själva som har auktoritet och kan därmed själva bestämma gällande utlämnande av bevismaterial, åtalade eller övrigt tillfrågat material. Axelsson och Personne (2007) hävdar också att den bristande auktoriteten är en stor nackdel för tribunaler. Det här genom att tribunalens makt att kräva bevismaterial begränsas, eftersom de måste tillfråga staterna som besitter den verkliga makten. Brehm, Gasanabo och Uggen (2014) riktar även skarp kritik mot tribunalens ineffektivitet, att de är tidskrävande och kostsamma. De menar att det här är en konsekvens av icke fungerande samarbete. Barria och Roper (2006) nämner den Internationella Rwandatribunalen (ICTR) som ett exempel där konflikt uppstod mellan FN och Rwanda. Det här eftersom Rwanda var ovillig att dela information och ge ut åtalade, något som bevisar det problematiska samarbetet. Konflikten hade i sin tur en markant påverkan på ICTR:s möjligheter att genomföra korrekta rättsprocesser och åstadkomma fällande domar.

Samtidigt hävdar Swaak-Goldman (2001) att ICTR utgör ett bra exempel på en tribunals möjlighet att genomföra en rättvis rättegång. Det här genom att ICTR dömde Rwandas dåvarande premiärminister Jean Kambanda till livstid för folkmord. Barria och Roper (2006) visar dock på analyser av ICTR som påvisar strategier som användes av staten för att kringgå de uppgifter ICTR krävde, som ytterligare bevisar det problematiska samarbetet.

4.2. Hybriddomstol

En hybriddomstol är en kombination av den nationella domstolen och de internationella institutionerna. Murphy (2005) beskriver att rättsprocessen sker i samverkan mellan nationellt och internationellt, där de nationella lagarna har anpassats för att kunna tillämpas utifrån internationella krav och standard. Wringe (2010) ifrågasätter samtidigt internationella aktörers rätt till att kritisera nationella juridiska system och lagar. Dickinson (2003) argumenterar dock för att en hybriddomstol inrättas i samverkan med en nation. Hon menar att när rättsväsendet är bristfälligt och inte kan genomföra rättssäkra processer själva är en hybriddomstol det bästa alternativet, som fallet var i exempelvis Östtimor 1999 som var präglad av ett inbördeskrig och ett inhemskt rättssäkert rättssystem inte existerade. . Det är därför inte en fråga om maktutövning från internationella aktörer, utan att rättsprocessen sker i samverkan. Hon argumenterar även för att hybriddomstolen bidrar till att bygga upp den nationella kapaciteten, eftersom personal från både lokalbefolkningen och andra internationella aktörer deltar.

Dickinson (2003) belyser dock problematiken om att det är en stor utmaning att skapa en accepterad process, inte minst mellan de främst berörda nationerna och aktörerna. Brist på finansiering, kommunikation och politiska intressen spelar en avgörande roll för hybriddomstolens möjlighet att verka. Varav alla tre faktorer var påtagliga i hybriddomstolen i Östtimor, men även i Kosovo och Sierra Leone. Hon beskriver att processen ofta är problematisk och att rättegångar ibland är tvungna att avbrytas på grund av brist på finansiering och avsaknad av personal. Det faktum att hybriddomstolen, precis som tribunal, konstrueras och inrättas i samverkan mellan olika nationer och internationella aktörer kritiserar av Wringe (2010). Han anser att samverkan inte alltid fungerar i verkligheten och att det ofta är en problematisk process. Han hävdar också att det nästan alltid uppstår någon sorts konflikt mellan parterna. Samtidigt argumenterar Dickinson (2003) att en hybriddomstol i många fall utgör det bästa alternativet.

4.3. Internationella Brottsmålsdomstolen

Internationella Brottsmålsdomstolen (International Criminal Court [ICC]) skapades år 2002 och är en permanent internationell domstol. Det är varje nations val att välja att skriva under och/eller ratificera den (Murphy, 2005). Rothe, Meernik och Ingadóttir (2013) beskriver att för nationer som enbart valt att skriva under och inte ratificera överenskommelsen innebär det att de inte är bundna av dess innehåll. Bland annat så har stormakten USA valt att skriva under men inte ratificera, vilket resulterat i att de inte är bundna av avtalet. Det här kritiserar av Murphy (2005) som menar på att det har en markant påverkan på ICC:s möjligheter att vara handlingskraftig. Han hävdar att det är svårt att döma internationellt när domstolen inte är ratificerad av stormakter.

ICC betraktas ändå som en politisk framgång genom möjligheten att döma individer för krigsbrott, brott mot mänskligheten, folkmord och aggressionsbrott på en internationell nivå. År 2012 dömdes Thomas Lubanga till 14 år fängelse för krigsbrott av ICC. Då han 2001 grundade han den kongolesiska milisgruppen ”Union of Congolese Patriots” (UPC), och är en ökad krigsförbrytare och rekryterare av barnsoldater i Demokratiska Republiken Kongo (Rothe, Meernik & Ingadóttir, 2013). Tan (2013) menar att det var tack vare de enorma resurser som ICC tillhandahöll som resulterade i en fällande dom. Bland annat genom ICC:s mer omfattande resurser kring bevisinsamling och inkallning av vittnen. Han hävdar att en nationell domstol inte hade lyckats med en fällande dom, då en nationell domstol inte besitter likvärdiga resurser som ICC. De Vos (u.å.) är kritisk gentemot argumenten om ICC:s handlingskraft och de resurser som ICC besitter. Han menar att ICC isåfall borde ha utrett alla brott som Lubanga stod åtalad för, och inte bara fokuserat på krigsbrott. Han menar även att den fällande domen hade blivit mer omfattande om utredningen hade fokuserat på alla åtalspunkter, och ifrågasätter ICC:s resurser samt möjlighet att vara handlingskraftig. Han riktar även kritik mot den långa åtalsperioden, då Lubanga åtalades 2006 men inte dömdes förrän 2012 och menar att domen tagit för lång tid och krävt för mycket resurser. Ytterligare kritik riktar han mot ICC:s hantering av bevisläget, där han anser att bevishantering har resulterat i ytterligare spänningar mellan Kongo och det internationella samfundet. Något som hade kunnat undvikas om rättegången hade genomförts på ett bättre och mer effektivt sätt. Tan (2013) hävdar dock att rättegången var framgångsrik och att domen hyllades internationellt eftersom det var första gången ICC dömde någon för krigsbrott, trots den långa åtalsperioden. Han anser också att det bevisar ICC:s handlingskraft och möjlighet till att agera och döma internationellt, genom bland annat internationellt samarbete. Rothe, Meernik och Ingadóttir (2013) instämmer och ser domen som något positivt eftersom domen sänder ut politiska signaler, att brott kan straffas internationellt.

4.4. Återvändare

Problematiken med individer som reser till andra länder för att ansluta sig till konflikter, och sedan återvända till sina hemländer är inget nytt fenomen. År 1994 upprätthölls tyska medborgare i Sverige, i syfte att undkomma straff för de brott de begått under Hitlers tid. Sverige hanterade också medborgare som befunnit sig i Tyskland under krigstiden och som bevisligen begått brott, och arbetade aktivt med att överlämna individer utan svenskt medborgarskap till deras hemländer. På grund av avsaknad i internationella samarbeten, inga tillägg eller förändringar i svensk lag dömdes fåtal för brotten som begåtts i Tyskland (Deland, 2005).

Återvändare förblev ett välkänt fenomen 1992 i Afghanistan där flertal av de som deltog var utländska krigare (Byman, 2015). David Malet (2009) beskriver huruvida återvändare från konflikten i Afghanistan inte förblev långvariga, utan förflyttade sig över gränser för att ansluta sig till likvärdiga jihadistiska grupper. Det här styrks av Cragin (2017), som påvisar hur cirka 25,000 utländska resenärer anslöt sig till konflikten i Afghanistan mellan 1984 och 1992, med huvudsakliga syfte att besegra Sovjetunionen och upprätta ett Kalifat. En ideologi som i nutid

är likvärdig den som IS underlägger sig och som påvisar att redan radikaliserade återvändare, skiftade konflikt.

Av de utländska krigare som anslutit sig till IS från Europa, har cirka 30% återvänt till sina medborgarskapsländer. Majoriteten av dessa individer har varken lagförts eller genomgått psykisk bedömning. Det här trots bevis som indikerar att samtliga besitter djupt radikaliserade åsikter och/eller ett flertal psykiska problem och trauman (Lindekilde, Bertelsen & Stohl, 2016). Många återvändare kommer med psykiska trauman som kräver psykosociala åtgärder. Dock upplevs åtgärderna i många fall bristfälliga gällande hanteringen av trauman och arbetet med avradikalisering (Speckhard, Shajkovci & Yayla, 2018). Lindekilde, Bertelsen och Stohl (2016) kritiserar också ländernas hantering av återvändare, genom att länderna enbart hanterar återvändare utifrån ett straffrättsligt perspektiv. På så sätt utesluter länderna de sociala åtgärder som är minst lika nödvändiga i processen för återintegrering. Ytterligare kritik riktas mot hanteringen av dömda återvändare och risken för ytterligare radikalisering samt spridning inom fängelser och låsta anstalter.

Speckhard, Shajkovci och Yayla (2018) argumenterar för vikten av korrekt hantering av de som återvänder efter att ha anslutit sig till extremistorganisationer. Orsaker som ligger till grund för varför individer reser, exempelvis arbetslöshet, diskriminering, utsatthet, existerar fortfarande när individen är tillbaka. Majoriteten som anslutit sig är radikaliserade med en vilja att dö för sin ideologi.

5. Metod och material

Inledningsvis ger studien en forskningsöversikt, där tidigare forskning inom valet av forskningsområde presenteras. Forskningsöversikten ligger även till grund för studiens intervjuguide (se bilaga 1.2), och har gjorts genom en systematisk litteraturgenomgång av forskningslitteratur. Studien baseras på en kvalitativ forskningsmetod, närmare bestämt en intervjumetodik med semistrukturerade intervjuer. Det insamlade empiriska materialet från intervjuerna bearbetades och analyserades genom en induktiv tematisk analysmetod (Bryman, 2011). Studien kommer utifrån intervjuer med experter analysera deras perspektiv angående vilka åtgärder och påföljder som kan vidtas gällande IS-återvändare samt Sveriges kapacitet till hantera den här problematiken. Att se problematiken utifrån ramverket Transitional Justice identifierar mer än ett perspektiv på problematiken och bidrar med ett synsätt på åtgärder som inte tillkommit förut.

Semistrukturerade intervjuer bygger på öppna frågor (Bryman, 2011) där respondenten har ett större utrymme till att uttrycka och förklara sina tankar om forskningsämnet (Hjelm, Lindgren & Nilsson, 2014). Semistrukturerade intervjuer valdes eftersom möjligheten till att kunna ställa följdfrågor för förtydligande och fördjupning fanns (Bryman, 2011). Metoden ökar även intervjuarens möjlighet till att upptäcka och tolka respondentens svar (Hjelm, Lindgren & Nilsson, 2014), och därför ansågs metodvalet mest lämpligt. Studien bygger på sju målinriktade intervjuer med experter inom ämnet. Ett målinriktat urval används främst när det önskas att intervjua individer med en specifik relevans till forskningsfrågorna (Bryman, 2011), och därför

ansågs det här urvalet mest lämpligt. Den kvalitativa metoden lämpar sig väl för att undersöka sociala fenomen utifrån hur individer uppfattar sin subjektiva verklighet i en komplex värld (Bryman, 2011). Respondenterna valdes utifrån sin kunskap och expertis och ett introduktionsbrev (se bilaga 1.1) skickades ut via mail till 12 respondenter, med syfte att introducera vår intervju och undersöka intresset till att medverka. Samtliga frågor i intervjuguiden har även kompletterats med följdfrågor.

Studien följer de fyra forskningsetiska principerna (Bryman, 2011). *Informationskravet* och *Samtyckeskravet* uppfylldes genom inbjudan som beskrev studien, dess syfte samt att deltagandet var frivilligt. Vidare fick respondenterna veta att den information de lämnade användes till studiens syfte. Att svaren skulle avidentifieras i redovisningen samt att deras personuppgifter endast skulle ses och hanteras av författarna, resulterade i att *Konfidentialitetskravet* och *Nyttjandekravet* uppfylldes. I resultatsdelen tilldelades samtliga intervjupersoner pseudonymer och identifierande detaljer har tagits bort.

5.1. Urval av intervjupersoner

Ett introduktionsbrev skickades ut via mail till 12 potentiella respondenter. Urvalet gjordes genom internetsökningar på universitet och forskningsinstitutioner i Sverige och andra uppmärksammades genom medieinslag för sina uttalanden om ämnet, därav ett målinriktat urval. På grund av bortfall i form av tidsbrist, ovillig att ställa upp eller avsaknad av svar på introduktionsbrevet, bestod det slutgiltiga urvalet av sju respondenter. Då studien inte har som syfte att generalisera utgör detta ett urval som är tillräckligt för att skapa god tillförlitlighet. I figur 1 presenteras väsentlig information om respondenterna, för ökad förståelse av deras relevans och tillförlitlighet för studien.

Namn	Forskningsområde	Antal år personen har forskat/arbetat inom området
Ahmed	Säkerhetsanalytiker	Cirka 3 år
Lars	Jurist i internationell rätt	Cirka 5 år
Laura	Jurist i internationell rätt	Cirka 15 år
Louise	Sociolog	Cirka 15 år
Magnus	Krigsvetenskap och fred- och konfliktstudier	Cirka 10 år
Peter	Jurist i internationell rätt och folkrätt	Cirka 30 år
Rasmus	Fred och utveckling	Cirka 30 år

Figur 1: Information om respondenterna

5.2. Intervjuprocessen

Det genomfördes en intervju via fysiskt möte, en intervju via Skype och fem intervjuer via telefon. Intervjuerna begränsades till 30–45 minuter intervjuerna utfördes med utgångspunkt i intervjuguiden, som användes som en tematisk mall under intervjun (bilaga 1.1). Frågorna i intervjuguiden besvarades därmed av samtliga respondenter, men följdfrågorna utgick från deras svar och varierade därför. Samtliga hade fått intervjun utskickad i förväg då det efterfrågades. Vid intervjutillfället blev respondenterna återigen informerade om sin rätt att avböja medverkan och de tog även del av studiens syfte samt frågeställningar. Alla intervjuer spelades in efter samtycke och intervjupersonen försäkrades att inspelningen enbart skulle användas till studien, och för att säkerhetsställa insamlandet av intervjumaterialet.

För att stärka kvaliteten i intervjuerna deltog båda författarna, varav en höll i intervjun och en förde kompletterande anteckningar. Samtliga pauser, tveksamheter och meningsbärande ljud, såsom bekräftande mummel i början av en fråga dokumenterades i syfte att få en helhetsbild av intervjun. Intervjun transkriberades sedan inom ramen för en till två dagar och en förfrågan gjordes om intervjupersonen ville ta del av den färdiga studien, något samtliga valde.

5.3. Avgränsningar

För att få ett relevant empiriskt material avgränsades studien, huvudsakligen genom urvalet av respondenter. Eftersom studiens målsättning var att intervjua personer med kunskap och expertis om ämnet, resulterade det i en tydlig avgränsning av möjliga personer att intervjua. Studien har även avgränsats till forskare och jurister inom Sverige för att kunna sätta sitt fokus på den svenska kontexten. Val av Sverige som nation grundar sig i forskarnas svenska bakgrund och den problematik med återvändare som nämns i den offentliga debatten. Studien har valt att fokusera på de IS-återvändare som nu befinner sig i Sverige, eller som är på väg tillbaka. Genom det insamlade datamaterialet föll det dock naturligt att även beröra Sveriges ansvar gentemot de svenska IS-anhängare som i dagsläget sitter fängslade utomlands. Dock så har inte studien beaktat frågan om vad olika politiska partier anser om IS-återvändare och inte heller hur problematiken med svenska IS-barn som befinner sig utomlands ska hanteras.

5.4. Analys av material

Det empiriska materialet som samlades in från de semistrukturerade intervjuerna bearbetades och analyserades genom en induktiv tematisk analysmetod, för att på så sätt kunna identifiera centrala teman och subteman. Studien har använt tillvägagångssättet *Framework* för den tematiska analysen (Bryman, 2011). Dock har studien använt sig av en induktiv tematisk analysmetod, vilket innebär att teman identifieras och fastställs under bearbetningen av datamaterialet. Det här istället för att fokusera på redan förbestämde teman som en deduktiv tematisk analysmetod gör (Kvale och Brinkmann, 2009).

Studien har följt Ryan och Bernard (2003) rekommendationer i sökandet, genom att leta efter teman som är återkommande, teman som utgör likheter och skillnader samt teman som består av samhällsvetenskapliga begrepp. Studiens syfte och frågeställningar har också utgjort ett

kriterium i sökandet efter teman, genom att teman som identifieras ska utgöra en relevans i studiens undersökning. I figur 2 visas alla fastställda centrala teman, som sedan resulterat i subteman. De används i studiens resultatsdel, bland annat i form av resultatets rubriker och underrubriker. De kommer även diskuteras i studiens diskussion.

Centrala teman			
Nationellt perspektiv	Internationellt perspektiv	Bevisningen	Moraliska åtgärder
Subteman			
Sveriges rättskapacitet	Internationella domstolarna	Mediabevakat	Medborgarskapet
Sveriges samhällliga åtgärder	Internationellt samarbete	Väl dokumenterad konflikt	Förneka svenska medborgare sin rätt att återvända
Säkerhetsperspektivet	Rättssäkerheten	Svårigheter att få tag i bevisning	Vem bär ansvaret

Figur 2: Resultatet från den induktiva tematiska analysmetoden

5.5. Metoddiskussion

En del av svaren blev ofullständiga på grund av respondentens begränsade kunskaper gällande somliga frågor. Det gällde i första hand frågor angående juridik, men genom att respondenterna representerade olika kompetenser erhöles ändå tillräckligt många och användbara svar på samtliga frågor. Det var även till studiens fördel att använda respondenter som presenterar olika perspektiv då det genererade i en helhetsbild av problematiken, och på så sätt hanterade studien problemområdet från olika infallsvinklar. En svårighet var att hitta relevanta personer att intervjua, utifrån den spetskompetens som efterfrågades. Internetsökningarna som gjordes genererade i träffar på personer som forskar och arbetar inom exempelvis ”internationell rätt”, ”folkrätt”, ”statsvetare”, ”terrorismforskare” och ”freds- och konfliktforskare”. Kunskapsområden som alla är väldigt omfattande. Utöver det här var det även många som avböjde till att medverka, på grund av att de inte kände att de hade den kunskapen som efterfrågades. En del personer avböjde även på grund av ämnet, då de inte ville uttrycka sina åsikter om det valda ämnet. Det här hanterades genom att en betydligt mer noggrann internetsökning krävdes för att identifiera potentiella intervjupersoner, något som inte var förutsett.

Eftersom respondenterna var geografiskt spridda skedde endast en intervju i form av fysiskt möte, medan övriga gjordes via telefon eller Skype. Bryman (2011) belyser telefon- och Skypeintervjuers fördelar med att vara kostnads- och tidseffektiva, samt ett bra alternativ när det finns geografiska hinder. Dock nämner han nackdelar med telefonintervjuer, exempelvis om intervjufrågorna är av ett känsligare slag. En annan nackdel är svårigheter med att reagera på intervjupersonens ansiktsuttryck. Eftersom flera av frågorna i den här studien uppfattades som känsliga hade fysiska möten varit att föredra och det hade även varit till studiens fördel

om möjligheten att reagera på respondenternas ansiktsuttryck fanns. Det här hade troligen gett en högre tillförlitlighet.

I och med att ämnet är högaktuellt är författarna medvetna om att de åtgärder som diskuterats kan förändras, liksom respondenternas svar och åsikter. Studiens resultat utgör därmed en ögonblicksbild. Eftersom studien grundar sig på intervjupersonernas egna åsikter resulterar det även i att en identisk datainsamling inte går att uppnå. En stor utmaning har varit att avgränsa studien, främst för att det är ett högaktuellt och komplext ämne, där flera olika perspektiv och infallsvinklar påverkar. Därför har det varit viktigt att ha ett tydligt syfte och frågeställningar, för att på så sätt underlätta avgränsningen av studien. Hade vissa avgränsningar inte gjorts, exempelvis valet att inte fokusera på svenska IS-barn som befinner sig utomlands, hade det resulterat i en annan studie. Slutligen ska även författarnas förförståelse om ämnet tas i beaktning. Media har en väldigt stor påverkan på framställningen av IS, eftersom det är ett ämne som är väldigt mediabevakat. Det resulterar i ett ämne som väcker mycket känslor och det finns väldigt mycket åsikter, inklusive författarnas. Det här kan i sin tur resultera i en värdeladdad analys samt slutsats, som har hanterats genom att försöka hålla hela processen så transparent och genomarbetat som möjligt. Dock går det inte att helt utesluta bias.

Utifrån Bryman (2011) kan även kritik gentemot valet av en kvalitativ forskningsmetod urskiljas, eftersom studien kan vara svår att replikera. Det här genom att studien har utgått från ett relativt ostrukturerat tillvägagångssätt och där författarna tolkat och bearbetat det insamlade materialet. Därför har det varit av största vikt att hålla metoden och studien så transparent som möjligt, med tydlig hänvisning till både introduktionsbrevet och intervjuguiden. Samtidigt har det varit avgörande att kunna garantera intervjupersonerna anonymitet och det är något som följs genom hela processen. Eftersom studien baseras på en kvalitativ metod är det svårt att följa reliabilitets-, validitets- och objektivitetskraven, då de är begrepp som främst används för att bedöma en kvantitativ forskning (Hjelm, Lindgren & Nilsson, 2014). Däremot har studien följt Miles och Huberman (1998) bedömningskriterier för kvalitativa analyser, som innefattar frågor som författaren ska kunna ge bra svar på. Det här för att på så sätt kunna bedöma och granska studiens kvalitativa analys. Exempel på frågor som ska ställas under studiens gång är om författarna har tagit hänsyn till alternativa tolkningar och om slutsatserna som dragits är logiska. Det är ett ämne väcker mycket känslor, och det har därför varit högst relevant att försöka hålla hela processen så transparent och genomarbetat som möjligt. Det har även varit viktigt att förklara att det här är något författarna är medvetna om. Det här gäller även frågan om författaren kan ha påverkat resultaten, något som också går att återkoppla till författarnas medvetenhet om att bias tyvärr inte går att utesluta helt. Genom studiens metodavsnitt, som redogör och förklarar de olika metodvalen, har även frågan om det går att motivera eventuella justeringar av metoden besvarats. Det här besvarar även frågan om den tematiska strukturen anses vara lämplig, då även valet av analysmetod är motiverat och förklarat. Slutligen ska författarna redogöra för strategier som använts för att öka studiens trovärdighet, som kan vara avstämning med andra läsare och om datamaterialet är tillräckligt omfattande. Den här frågan kan besvaras genom att under studiens gång har en regelbunden kontakt med en handledare samt andra läsare funnits. En diskussion har även gjorts gällande svårigheter att hitta relevanta personer att intervjua, utifrån den spetskompetens som efterfrågades. Dock anses

datamaterialet vara tillräckligt eftersom respondenternas olika kompetenser resulterade i användbara svar på samtliga intervjufrågor. Det faktum att respondenterna representerar olika perspektiv resulterade också i en helhetsbild av problematiken, och på så sätt ett tillräckligt omfattande datamaterial.

6. Bakgrund

Följande avsnitt presenterar information om den Islamiska Staten, svenska IS-resenärer och Sveriges nuvarande hantering om IS-återvändare. Det här för att skapa en översikt över IS, den aktuella problematiken och fenomenet IS-återvändare.

6.1. Islamiska Staten

Islamiska staten är en sunnimuslimskt militant terroristorganisation. IS ideologi är en extrem tolkning av islam och införandet av en militant tolkning av sharialagar ska spridas världen över. Deras högsta prioritering var skapandet av en islamisk stat, ett så kallat *Kalifat*, som gruppens ledare Abu Bakr al-Baghdadi utropade 2014 i Syrien. Gruppen nådde sin höjdpunkt mellan 2013–2015 och tog då kontroll över landområden i Irak och Syrien, där de utnyttjade inbördeskrigen i sitt skapande av kalifatet (Napoleoni, 2015). Deras starka fäste på internet resulterade i en stark spridning av deras budskap och propaganda, bland annat genom avrättningsvideos, och med starka associationer om hot mot västvärlden (Hénin & Makinson, 2015).

Den ideologiska övertygelsen, tillsammans med IS strategi för internationell marknadsföring, resulterade i att individer från hela världen valde att lämna sina medborgarländer och ansluta sig till IS. På grund av att flera IS-sympatisörer lever i Europa har det också resulterat i att många terroristdåd runt om i Europa har skett. Som exempelvis terroristattacken i Frankrike 2015, Bryssel 2016 och Sverige 2017. När kalifatet var som starkast beräknades det existera cirka 20 000–30 000 IS-krigare (Speckhard, Shajkovci & Yayla, 2018).

6.2. Svenska IS-resenärer

Sedan 2012 uppskattas det vara runt 300 personer som rest från Sverige i syfte att ansluta sig till IS i Irak och Syrien. Under 2014 nådde antal resande sin höjdpunkt, en koppling till att IS då utropade sitt kalifat. Efter 2015 minskade dock antal förstagångsresenärer från Sverige, och det var det ungefär 40 personer som reste. Under 2016 avtogs det ytterligare, något som även visades under 2017 (Säkerhetspolisen, 2018). Majoriteten av de som rest från Sverige för att ansluta sig är yngre män, utlandsfödda eller med föräldrarna som migrerat. Många reser även med hela familjer eller partners (Gustafsson & Ranstorp, 2017).

Svenska IS-anhängare har varit aktiva på diverse sociala medieplattformar och har haft ett starkt fäste online med spridningen i Sverige. Det existerar ett flertal plattformar med IS-relaterad propaganda, Facebookgrupper där rekrytering sker samt daglig uppdatering från konfliktszonen till Sverige. Det sprids också information om IS syfte, hjälp till finansiering och träningsläger för soldater samt uppmuntran att begå dåd i IS-namn (Gustafsson & Ranstorp,

2017). Enligt SÄPO (2018) reser fortfarande svenskar till krigszoner och det är en prioriterad fråga inom Sveriges säkerhetsarbete.

6.3. Sveriges nuvarande hantering av IS-återvändare

Här nedan redogörs en översikt av Sveriges nuvarande hantering av IS-återvändare. Avsnittet är uppdelat utifrån Sveriges rättsliga och samhälleliga hantering gällande återvändare.

6.3.1. Sveriges nuvarande lagstiftning

Riksdagen är den suveräna lagstiftaren och lagstiftningsmakten kan inte överlåtas till andra. Inga lagar i Sverige kan tillämpas retroaktivt, vilket innebär att ingen kan dömas för brott begångna innan lagen trätt i kraft. Sveriges grundlagar är de högst prioriterade lagarna och de går före alla andra lagar, förordningar och föreskrifter som tillkommer eller tillkommit. Ändring i dessa kräver särskilt förfarande och iakttagelse, det ska också fattas två identiska beslut och ett val ska förekomma mellan dessa omröstningar (Nilsson, 2006).

Nuvarande svensk reglering gällande terroristbrott regleras främst i Lag (2003:148) om Straff för terroristbrott. De brott som regleras inom lagen om terroristbrott är de brott som utgör ett hot mot en myndighet eller en nations säkerhet, exempelvis bombdåd. Den straffrättsliga påföljden innefattar här mer än bara genomförandet av terroristbrottet, det appliceras också till planeringen av själva attentatet. Lagen är också i linje med det rambeslut som framtagits av Europeiska Union (EU) angående arbetet mot terrorism (Ds 2008:37). Andra rättsliga regleringar inom terrorism är Lag (2010:299) om Straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskild allvarlig brottslighet (rekryteringslagen). Lagen innefattar rättsliga påföljder för individer med uppsåt att rekrytera, utbilda och informera i syfte att gå med i en terroriststämplad grupp. År 2016 tillkom också ett tillägg där det blev straffbart att resa i syfte att ansluta sig till en terroristgrupp (SFS 2010:299). Lag (2002:444) om Straff för finansiering av särskild allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen) definierar terroristbrott efter Lag (2003:148) och reglerar straffpåföljder för all typ av finansiering till terroriststämplad verksamhet. Det tillägg där specifik finans till terroriststämplade grupper definieras tillkom år 2018 i lagen om straff för finansiering av särskild allvarlig brottslighet i vissa fall (SFS 2018:311).

Sverige har sedan 2016 skärpt lagstiftningen angående terroristbrott och flera tillägg har tillkommit, bland annat genom att tillämpa en hårdare straffpåföljd på resor, utbildningar och finansiering av just terrorism. År 2018 tillkom också en utökning i Lag (2007:980) om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet, där möjligheter till hemliga tvångsmedel, exempelvis avlyssning, blir lättare att genomföra på misstänkt terrorverksamhet (Regeringskansliet, 2019a). Sedan 2017 har också rättsliga förslag tillkommit att införa ett särskilt straffansvar för den som har samröre eller deltag i en organisation som på något sätt arbetar med terroriststämplad verksamhet. Ett lagförslag som 2019 blev nedröstad av lagrådet på grund av inskränkningar på grundlagen om föreningsfriheten (Regeringskansliet, 2019). Även lag (2001:82) om svenskt medborgarskap har existerat i den offentliga debatten angående IS-

återvändare, och det här främst angående att återkalla individers medborgarskap, något som framgår i 15§ är möjligt om personen i fråga inte blir statslös.

Rättegången i Stockholms Tingsrätt 2017 angående grovt folkrättsbrott utgav en fällande livstidsdom då mannen i fråga deltagit i en avrättning av sju personer i Syrien i maj 2012. Han dömdes till livstid och kommer efter avtjänat straff utvisas från Sverige. Mannens identitet är sekretessbelagd. Dock hänvisades fallet till Lag (2014:406) om Straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser, och använde då inte terroristlagstiftningen (Svea hovrätt, 2017).

6.3.2. Sveriges samhälleliga insatser

Sverige har länge arbetat med strategin att motverka att individer radikaliserar, men också för att underlätta för individer som vill lämna organisationen. År 2018 upprättades Center mot Våldsbejakande Extremism (CVE) vars åtgärder går i linje med regeringens strategi från 2015, nämligen att förebygga, förhindra och försvåra all aktivitet med terroriststämplade organisationer. De belyser också vikten av att återvändare är oskyldiga till lagen bevisar annat, eftersom inte alla har deltagit i strider. Hanteringen av återvändare är komplex och innefattar bland annat SÄPO som utreder om misstankar kopplade till terroristbrott, som sedan följs upp av polisen som utreder annan brottslig handling och vid brottsmisstanke inleds en förundersökning. Socialtjänsten erbjuder också insatser till vuxna individer, som baseras på frivillighet och utgår från individuella behov. Sedan 2015 har Sverige också fokuserat på återintegrering som en förebyggande insats (Center mot Våldsbejakande Extremism [CVE], 2019).

Socialstyrelsen, socialtjänsten kommuner och civilsamhället har en avgörande roll i arbetet med förebyggande av radikalisering men också i efterarbetet med återintegrering. Insatser från socialtjänsten innefattar bland annat förebyggande samtal och olika verksamheter för de individer som återvänt. Kommuner och socialtjänsten är viktiga aktörer och deras arbete inkluderar bland annat hälso- och sjukvårdsinsatser och tillhandahåller information till de individer som rest tillbaka angående olika åtgärder de kan ta del av, såsom rätt till psykolog. Arbetet tillsammans med civilsamhället, exempelvis skolor och trossamfund, är också exempel på sociala institutioner som samverkar för att förhindra individer från att åka, men också för att ge socialt stöd i återintegreringsprocessen (Socialstyrelsen, 2016).

7. Resultat

Följande avsnitt presenterar resultatet från intervjuerna, och är kopplat till studiens syfte och frågeställningar. Samtliga frågor från intervjuguiden har blivit besvarade och resultatet har sedan bearbetats utifrån studiens analysmetod. Citat från respondenterna som ger en övergripande bild av ämnet, såväl som citat med en specifik relevans har valts ut. Centrala teman och subteman som har kunnat identifierats (se figur 2) behandlas nedan.

7.1. Nationellt perspektiv

Nedanstående avsnitt presenterar intervjupersonernas synsätt på IS-problematiken utifrån ett nationellt perspektiv, som utgör ett centralt tema. Avsnittet är uppdelat utefter två identifierade subteman, nämligen; Sveriges rättskapacitet och Sveriges samhälleliga hantering av IS-återvändare.

7.1.1. Sveriges rättskapacitet att lagföra IS-återvändare

Inledningsvis var alla respondenter tydliga med att återvändare inte är ett nytt fenomen, då individer har rest till konfliktzoner för att sedan återvända tillbaka förut. Samtliga belyser huruvida Sverige har haft flera rättsfall avgjorda i domstol, exempelvis åtalade från Rwanda, och Syrien, men att återvändare främst från IS dominerat debatten är på grund av den säkerhetsrisk de utgör. Två avgörande aspekter som respondenterna belyser i debatten om IS-återvändare är främst politiseringen av IS-anhängare och den relation svenska medborgare fick till IS efter terroristattentatet på Drottninggatan.

Samtliga intervjupersoner belyser vikten av att lagföra individerna nationellt vid deras ankomst till Sverige. Kapaciteten att åtala och hantera det rättsliga läget och pröva fallen i domstol är något samtliga anser att Sverige kan genomföra. Sverige är en fungerande rättsstat och därför är det främst på nationell nivå problematiken ska hanteras. Många indikerar att frågan överdrivs. Överlag besitter Sveriges rättskapacitet för att kunna ta dessa fall till domstol, men brister sedan i många fall på grund av bevisläget.

[...] vi borde hantera det här inom en nationell kontext. Det skulle vara snabbare, billigare och mest rättvist. Jag tror att det hade blivit en bättre situation. Inom internationell rätt existerar det egentligen inte något sätt att åtala den här typen av brott, därför borde vi ta tillbaka de [IS-återvändare] för att där kunna upprätta en rättegång. Sverige är i den här kontexten ett av de länder som har ett ansvar och skyldighet gentemot sina medborgare som åkt och nu återvänder [...]. (Lars)

Samtliga belyser att grundproblematiken med Sveriges rättsliga kapacitet är bevisläget och att få fram underlag som håller i rätten. Beviskravet att få individer fällda är hårda och många antyder att Sverige var för långsam med inrättandet av lagar för att döma individer som återvänder. Det här resulterade i att handlingen inte var brottslig vid utresa. Det här skapar också svårigheter att med säkerhet veta vilka individer som begått brottsliga handlingar överlag. ”Det är provocerande att 300 rest ner och 150 återvänt som om det varit på semester i Raqqa i princip, det är ett hån” (Ahmed). Samtidigt menar Ahmed att existerar det brist i bevisningen för fällande dom, så är det inte direkt någonting att göra.

Många upplever att jurisdiktionen i Sverige är där, men att det är en komplex fråga utifrån bevisläget och att svaret på detta ligger inom politikernas prioritering av resurser. Kritik gentemot den svenska kapaciteten grundar sig bland annat i politisk ovilja. ”Ja vi skulle nog kunna döma de nationellt, om det finns politisk vilja, men då är nästa fråga om den viljan finns” (Magnus). Magnus utvecklar sin tes om det politiska klimatet med följande ”men om det finns vilja så finns det säkerligen resurser som man skulle kunna använda för utredning, men det är

ju osäkert om dessa utredningar skulle leda till dom”. Betydelsen av det politiska klimatet var återkommande gällande Sveriges kapacitet. Flera av intervjupersonerna exemplifierade IS-återvändare som ett politiskt ställningstagande, istället för en juridisk fråga. Samtliga indikerar att om prioriteringar existerar på politisk nivå, så kommer resurser för bevishantering, samhällsliga åtgärder för återintegrering och kapital för hanteringen att klaras upp på nationell nivå. Problematiken är att i dagsläget existerar inte den politiska viljan. Det krävs en politisk prioritering i frågan om att lagföra individer på nationell nivå. Den politiska oviljan som uttrycker sig i form av ovilja att omprioritera exempelvis finansiering till bevisinhämtning, en ovilja att upprätta nya samarbeten med myndigheter och att offentligt uttrycka sig i frågan om IS-återvändare, grundar sig i den rädsla för nationens säkerhet återvändare utgör. Samtliga belyser Sveriges kapacitet som något positivt utifrån resurser och ett stabilt rättssystem.

Jag menar att vi har tillräcklig erfarenhet [...] att lagföra misstänkta brottslingar som begått brott utomlands. [...] Enda anledningen till varför tveksamheten finns hos våra politiker är just den här avvärjningen av säkerhetsaspekten och rättvisaspekten. Det är det som de inte kan lösa på något sätt. De tänker att vi tar hit dem, ställer dem inför rätta, de avtjänar sina straff och sedan vad? Det kommer ständigt vara ett problem och kosta samhället mycket pengar, men samtidigt har de inget svar heller. Kan vi bara hålla de utanför Sverige resten av tiden? Om det är våra medborgare. Det här gör det väldigt svårt att ta ställning. (Peter)

Att återvändare från IS blivit en högst politisk fråga är återkommande bland respondenterna. Hanteringen av de som återvänder ses på politisk nivå utifrån ett säkerhetsperspektiv. Rädslan att återvändare ska begå brott i Sverige är avgörande i diskussionen om den politiska viljan menar samtliga. Då återvändare generellt beskrivs som en säkerhetsrisk, är det grunden till att frågan blir politiserad. Samtidigt är det här ett fenomen som alla länder med återvändare står inför. Komplexiteten med rättskapaciteten är att den finns där men det krävs omprioriteringar gällande resurser för att exempelvis bevismaterial ska kunna framställas och för att kunna skapa en samverkan mellan myndigheter.

Ja, man kan ju säga såhär, att cirka 150 individer har återvänt, och av dem har cirka 2 dömts hittills och det beror delvis på att lagstiftningen inte var på plats när resenärerna reste. Det blev inte förbjudet att resa förrän i maj 2016, och då hade de flesta redan rest ner, och man kan inte döma retroaktivt. [...] så framförallt så är det problematiskt med lagstiftningen som inte var på plats när dem reste ner och då inte kan döma dem nu. Den andra delen är också för att det är ett sådant knepigt bevisläge med brottsplatsundersökningar och liknande [...]. (Ahmed)

Samtliga är överens om problematiken gällande Sveriges nationella säkerhet. Flera intervjupersoner ställer frågor som; är återvändare automatiskt kriminella? Utgör de ett hot mot rikets säkerhet? “Ska krigare få återvända? Hur observeras de så att de inte halkar tillbaka och gör något sådant i Sverige? Det tror jag är en av de största utmaningarna” (Magnus). De ses som en säkerhetsrisk då de levit i en radikaliserad miljö, kan radikaliseras andra i Sverige. Frågan politiseras ytterligare om återvändare skulle begå terroristhandlingar i Sverige, många respondenter menar då att kritiken gentemot regeringen skulle bli förödande och att det är en av orsakerna varför inga beslut angående återvändare ännu tagits. Passiviteten grundar sig i rädslan att individerna ska begå brott i Sverige. Säkerhetsperspektivet är därav avgörande i

hanteringen av återvändare. Samtidigt understryker Rasmus problematiken med att döma på nationell nivå, i form av att olika länder har olika straff.

För att ta hem personer i fråga krävs det som beslutsfattare två aspekter som ska särskiljas. Den första är säkerhetsperspektivet, och vad det innebär att ta tillbaka individer. Den andra är hur vi ska straffa dem, och detta i linje med att olika länder har olika straff, vilket är orättvist om man tänker på att brotten begåtts inom ett visst geografiskt område, och av samma människor, under samma tidsperiod med samma inställning. (Rasmus)

Sammanfattningsvis upplever respondenterna en ovilja i handlingskraft och belyser återvändare som ett komplext fenomen. Samtliga menar att Sverige har kapaciteten utifrån ett juridiskt perspektiv men att i frågan om återvändande terrorister, så är det en mer komplex fråga än om jurisdiktionen är tillräcklig. ”Vi ska inte skyffla över våra problem på annat land, utan varje land måste ta sitt ansvar här” (Louise). Hon belyser även att Sverige står inför en stor utmaning. Ytterligare en respondent påpekar att ”vill man ha målet avgjort i Sverige måste man utgå från att bristen i bevisningen finns ändå, att det inte är lika effektivt som på brottsplatsen” (Peter). Samtliga belyser också att döma individerna under svensk jurisdiktion som den enda realistiska möjligheten i dagsläget, trots svårigheter med bevisning som leder till åtal. ”Jag tror väldigt få av de som återvänder, om de nu återvänder, och som begått brott kommer lagföras för vad dem faktiskt gjort, [...] detta på grund av bevisläget” (Ahmed). Gemensamt för respondenterna är insikten att återvändare enbart diskuteras utifrån ett straffrättsligt perspektiv. Laura tydliggjorde Sveriges främsta utmaning som “fatta ett beslut baserat på bevisen som hävdar att de är brottsliga, då kommer beslutet fattas rättssäkert och bli korrekt”. Samtliga som diskuterar bevisläget antyder att det är Sveriges största utmaning gällande IS-återvändare, och det ligger till grund för hur hanteringen sedan kommer tillämpas.

7.1.2. Sveriges samhälleliga hantering av IS-återvändare

Ett genomgående inslag hos samtliga respondenter är att IS-återvändare inte enbart kan identifieras utifrån ett straffrättsligt perspektiv. ”Det är liksom inte bara att ändra alla lagar och helt plötsligt hjälper det en vidare” (Rasmus). Respondenterna menar på att frågan är komplex och svårhanterlig på grund av den mänskliga aspekten. Bland de som återvänder har inte alla begått kriminella handlingar. Bevisläget har en viss svårighetsgrad för att hålla i svensk domstol, men också för att påvisa huruvida individerna begått en kriminell handling överhuvudtaget, då somliga bland annat rest som partner. Flera respondenter belyser att många inte begått brottsliga handlingar, men vid återvändandet behandlas de ändå som terrorister.

En följd till att det existerar återvändare i Sverige, är att de i första hand valt att reste. Flera av respondenterna saknar ansvarstagande från Sverige i frågan om varför dessa individer från början valde att resa. Den offentliga debatten domineras av individer som nu återkommer, eller vill återkomma, men belyser sällan de ansvar Sverige har gentemot återvändare då de rentav radikaliserades i Sverige.

Det är inte bara det juridiska som är viktigt! Det är så många andra underliggande problem som måste hanteras. Så, om vi bara tittar på problematiken utifrån ett juridiskt perspektiv, då kommer vi aldrig kunna hantera de riktiga problemen. Varför reste dessa personer från första början?

Varför kände de att det var nödvändigt att resa för att kriga för något i ett helt annat land? Det är problemen inom samhället som måste arbetas med. Kom ihåg, det är personer som nu återvänder som har stora psykiska problem [...] som måste hanteras och arbetas med. (Laura)

Flertal av respondenterna belyser vikten av myndighetssamverkan i Sverige. Det krävs insatser från olika sektorer i samhället för att nå huvudproblematiken, nämligen; varför individer väljer att resa. Louise belyser vikten utav en etablering av ett arbetssätt för alla myndigheter. ”Vi behöver en samverkan för att se till att återvändare bryter upp från våldsbejakande extremistiska miljöer och återintegreras [...] här måste vi ha en omfattande myndighetssamverkan” (Louise). Sveriges samhälleliga behandling diskuterades främst utifrån huruvida dessa individer blir stämplade som kriminella, och aspekten att det är radikaliserade individer med svåra psykiska trauman, försvinner. Samtliga efterfrågar mer resurser, främst från de sociala myndigheterna, för att motverka radikalisering i övrigt, och för att på så sätt förhindra beslutet att resa. Det här för att återvändare inte hade utgjort en problematik om det inte vore för aspekter som låg till grund för individens längtan att resa och ansluta sig till terroristorganisationer.

Ingen människa föds till terrorist. Vad är det som gör en människa till terrorist? [...] Och det kan vara så, att en del människor hjärntvättas och hypnotiseras, men det är en för enkel förklaring. Man kan inte säga att så många, att alla ungdomar i så många länder blir terrorister just för att det hjärntvättas av exempelvis fanatiker, jag tror staterna måste fokusera lika mycket energi och resurser på att reda ut varför. (Peter)

Samtliga respondenter förespråkar att Sverige har ett ansvar gentemot att lagföra och hantera IS-återvändare inom nationens gränser. Det här för att de blev radikaliserade i Sverige, det är någonting inifrån som fått dessa individer att från början ta beslutet att resa. Det som dominerar respondenternas svar angående Sveriges samhälleliga insatser är vikten av förebyggande arbete. “Utan människor som reser från Sverige för att kriga, hade vi inte haft problematiken med återvändare” (Ahmed). Samtliga påpekar att medvetenhet om Sveriges mänskliga ansvar gentemot dessa saknas. Samhälleliga åtgärder tillkommer när individer som radikaliserats ska återintegreras. Samtliga respondenter efterlyser en större kompetens på alla nivåer i samhället för att hantera svårigheten med återintegrering för de som återvänder med psykiska trauman, men också för att identifiera grundproblematiken till varför individer bestämmer sig för att resa. Återintegrering till samhället kräver insatser, resurser och hjälpmedel som har en kostnad som måste prioriteras. Det här för att arbeta förebyggande och på så sätt även hantera säkerhetsrisken de utgör.

Man kan säga såhär, det här människorna [IS-återvändare], eller en del av dem har faktiskt sett IS och vill komma tillbaka, så det kan också betyda att de [IS-återvändare] inte riktigt gillade det som staten blev. Så de skulle kunna användas som exempel till att avråda andra att begå samma misstag, sedan finns det andra dimensioner av de som återvänder, inte minst barnen, som har upplevt väldigt traumatiska saker [...] Det är människor som kommer behöva ett enormt psykosocialt stöd nu efter. (Magnus)

Vikten av att se återvändare utifrån det psykosociala perspektivet ansågs avgörande. I svensk kontext är det radikaliserade individer som vill återvända till sina medborgarskapsländer på

grund av olika omständigheter. Majoriteten av de som återvänder till Sverige är individer som sympatiserar med IS-ideologin, men utgör inga väsentliga ledare till organisationen. ”Avgörande i denna debatten är hur vi ser på dessa individer, och därefter agerar vi ju, så, är de en börda eller resurser?” (Magnus).

7.2. Internationellt perspektiv

Följande avsnitt presenterar intervjupersonernas synsätt på IS-problematiken utifrån ett internationellt perspektiv, som utgör studiens andra centrala tema. Avsnittet är uppdelat utefter tre subteman, nämligen; de internationella domstolarnas möjlighet att hantera IS-återvändare, internationellt samarbete och rättssäkerheten.

7.2.1. De internationella domstolarnas möjlighet att hantera IS-återvändare

Samtliga intervjupersoner anser att de olika internationella domstolarna är ett bra alternativ för att hantera internationella konflikter, men inte för den svenska kontexten. De internationella domstolarna inrättas med uppgift att åtala nyckelpersoner och ledare, men majoriteten av de som återvänder till Sverige är varken nyckelpersoner eller ledare och är därför inte lämpliga i det här fallet. Kritik framkom också från samtliga intervjupersoner att rättsprocesserna är långa och kostsamma.

Det finns alltså tidigare fall där FN lyckats att inrätta dessa [Internationella Tribunaler]. Problemet är att alla dessa tidigare internationella domstolar har ett par viktiga nackdelar. Den första är att de är enormt långsamma och de kan i bästa fall ta hand om de mest ledande personerna. De har inte kapacitet eller möjlighet att hantera över 1000 misstänka från olika nationer, som det är i det här fallet. Det är näst intill omöjligt för en internationell domstol att hantera och göra jobbet inom en rimlig tid, och med rimlig tid menar jag upp till 20 år. Det går inte. Den andra stora nackdelen är att den är betydligt mer kostsam. (Peter)

Den främsta kritiken riktas dock mot det internationella samfundet som konstruerar och inrättar domstolarna, samt mot det politiska klimatet som bland annat Syrienkonflikten och IS har skapat.

Tribunaler, hybriddomstolar och ICC är politiska saker [...] de blir politiserade på olika sätt. Vem ska sitta där, vem ska döma och vilka länder är involverade. [...] Kommer man överens så går det att genomföra på en internationell nivå, men poängen är att de kan i dagsläget inte komma överens. Kommer man överens om Syrien och IS, är en internationell lösning självklart det bästa. (Rasmus)

Samtliga hävdar också att det inte går att hantera frågorna på en internationell nivå eftersom internationella aktörer, främst stormakterna USA, Ryssland och Kina, inte kommer överens. ”Det måste finnas ett internationellt samfund som har en politisk vilja att skapa en lösning. Där är vi ju inte idag, vi är jättelångt ifrån det” (Louise). Det här stärks i sin tur av flera respondenter som belyser problematiken av att stormakter, som exempelvis USA, inte godkänner vissa internationella domstolar. Samtliga intervjupersoner kritiserar att ett flertal av Sveriges politiker gått ut i media med budskapet att den bästa lösningen är att hantera det här på en

internationell nivå. De menar att det förmedlar en bild till den svenska befolkningen att det här är en möjlighet, när det varken är praktiskt eller juridiskt genomförbart.

Vi har ju en internationell diskussion om de rättsliga utmaningarna, och ett förslag som tagits upp är att inrätta en internationell domstol [...] men det är nog väldigt svårt att genomföra för att det finns stormaktsintressen, som innebär att man inte kommer acceptera en internationell domstol. USA kommer exempelvis aldrig acceptera det, och därför får vi nog betrakta detta, i och för sig mycket goda förslag, som helt politiskt realistiskt. (Louise)

Samtliga reflekterar angående att det finns fördelar med att hantera och döma internationellt, om det hade varit en möjlighet. Det här genom att samtliga fall hade samlats in till en och samma domstol, som hade kunnat utfärda eventuella rättsliga påföljder och som då hade kunnat leda till mer rättvisa påföljder för samtliga åtalade. Flera respondenter menar att det är en möjlighet som de nationella domstolarna inte besitter, men att det i dagsläget inte är realistiskt möjligt. Förutsättningen för att det skulle vara tänkbart är om det internationella politiska klimatet ändras och att de internationella aktörerna kommer överens. Först då hade den här möjligheten kunnat utgöra en lämplig hantering av problematiken. ”Det är absolut önskvärt att kunna lagföra de på ett enhetligt internationellt sätt [...] men problemen med internationell domstol är att många och det är därför politikerna har svårt att fatta ett beslut” (Peter).

7.2.2. Internationellt samarbete

Ifall IS är ett globalt problem, som i sin tur kräver ett internationellt samarbete, är en återkommande fråga i debatten om IS-återvändare. Det internationella samarbetet utgör därför en central roll i problematiken med IS-återvändare eftersom IS, dess ideologi och strategier är världsomfattande. Samtliga intervjupersoner menar på att IS är ett globalt problem, och att ett gränsöverskridande samarbete är en förutsättning för att kunna hantera IS. Intervjupersonerna återkopplar tillbaka på det faktum att internationella aktörer inte kommer överens, och menar på att det existerar för mycket politiska egenintressen inom och utanför konflikten. En generell åsikt är att det internationella samfundet, framförallt Säkerhetsrådet, står mer eller mindre maktlösa på grund av det här.

Det finns stora hinder, internationellt sett, för att komma kunna komma överens. I Syrien anser ju fortfarande presidenten att det är han som styr landet, att han har legitimitet och att det som sker där ska ske under hans inflytande. Ryssarna är heller inte särskilt intresserade att öppna upp och låta internationella aktörer komma in. [...] En global överenskommelse krävs tycker jag absolut. Men det här är en komplicerad historia där stormakterna satt massa käppar i hjulet. (Rasmus)

Vidare menar intervjupersoner att det redan finns etablerade internationella samarbeten gällande terrorism, internationell säkerhet, konfliktförebyggande och bevarandet av fred. Det finns ett flertal organisationer och aktörer som arbetar tillsammans för att göra världen till en bättre och säkrare plats, inte minst FN. Flera intervjupersoner lyfter istället aspekten att de internationella samarbeten som finns måste utvärderas och ändras.

1987 antog FN en deklaration om just internationell terrorism, eftersom terrorism är något som länge varit ett problem, även om det inte varit i den omfattningen som det är idag. Då antogs en ganska omfattande deklaration, eller resolution, om vad alla stater i världen ska göra för att bekämpa internationell terrorism, en väldigt detaljerad och bra formulerad. Så ett etablerat internationellt samarbete finns. [...] Det jag tycker att vi måste lägga ner ännu mer resurser på är att det här internationella samarbetet inte fungerar, det utnyttjas av länder med makt. [...] Om omvärlden tolererar allt som ett, två, tre, tio länder gör hela tiden som både är olagligt och orimligt, kan reaktioner komma. På exempelvis det sätt som vi idag ser [terrorbrott]. (Peter)

Ett internationellt samarbete som samtliga intervjupersoner ställer sig positiva till är att EU ska besitta en mer central roll. ”Europeiska Unionen kunde ta ledningen och säga: *Vi kommer ta tillbaka människor, och vi garanterar att de ställs inför rätta för dessa brott.* EU borde ha en central politisk roll, mer än någonting annat” (Laura). Flera intervjupersoner ser också att EU skulle kunna spela en roll för samtliga EU-medborgare och stater som berörs, och att EU skulle kunna samla resurser från alla EU-medlemsländer. Samtidigt menar flera intervjupersoner att EU inte ska spela en central roll gällande lagföringen av IS-återvändare, eftersom EU:s juridiska system inte besitter tillräcklig kapacitet för att kunna hantera IS-återvändare utifrån juridiska och rättsliga processer. En respondent hävdar dock att ”EU redan tar ett stort ansvar inom dessa frågor, och att en samverkan inom och mellan EU existerar” (Louise). Louise redogör även för att ”samverkan inom EU är av särskild vikt, men det krävs en större global samverkan, det räcker inte med EU”.

Terror känner inga gränser och det ligger nog i alla EU:s medlemsländers intresse att undvika terrorbrott inom Europa. [...] Så att det borde finnas någon sorts myndighet på EU-nivå som skulle kunna titta på den här typen av fall. [...] Det finns ett gemensamt intresse att förhindra människor som återvänder att begå terrorbrott. [...] Jag vet inte hur det skulle fungera juridiskt, utan ser det mer som en praktisk lösning. (Magnus)

Slutligen understryker Ahmed att ”internationellt samarbete är en förutsättning, då terrorismen är gränslös. Det krävs då gränsöverskridande arbete för att skapa och hitta lösningar”. Däremot menar Ahmed att IS-återvändare inte är ett globalt ansvar, utan tycker att respektive nation har ett enskilt ansvar i frågan.

7.2.3. Rättssäkerheten

Flera respondenter lyfter problematiken med att kunna garantera en korrekt rättsprocess när brott begåtts i ett annat land.

När brott har begåtts i ett annat land, med en annan kultur, annat språk, andra juridiska traditioner, möjligheten att kunna samla in bevis, bevara bevisen, genomföra korrekta vittnesmål och alla andra faktorer som påverkar en rättsprocess. Allt detta ser helt olika ut i olika länder, med helt olika villkor och traditioner. Det här påverkar också rättssäkerheten i processen. (Peter)

Flera av intervjupersonerna anser att det hade varit en stor fördel om det hade varit möjligt att åtala IS-återvändare genom internationella domstolar och internationell lag. Det här eftersom en annan typ av rättssäkerhet kan garanteras, genom exempelvis korrekt och nödvändig

kompetens. Dessutom menar samtliga intervjupersoner att genom internationell lag måste rättsprocessen följa mänskliga rättigheterna, något nationella domstolar tyvärr inte alltid gör.

I linje med att olika länder har olika lagstiftningar i dessa frågor [gällande IS-återvändare], finns en aspekt om att samma brott kan leda till olika straff i olika länder. Det kan anses orättvist om man tänker på att brottet har begåtts inom ett specifikt geografiskt område, av samma sorts människor, med samma inställning och under samma period. (Peter)

Samtliga menar att det finns stora problem hos de nationella domstolarna i Syrien och Irak, som är de aktuella i det här fallet. ”Det är viktigt att de rättsliga processerna går rätt till [...] och en stor utmaning ligger på att få domstolarna att kunna arbeta på ett bra, korrekt men framförallt rättssäkert sätt” understryker Louise. Peter menar att ”vi vet att det inte är rättssäkert där, varken i Syrien eller i Irak. Därmed tycker jag inte ens att det är något alternativ att åtala före detta IS-krigare där”. En åsikt som får medhåll av Magnus, som säger att ”de rättsliga processerna fungerar inte riktigt och korrekt i nationer som Syrien eller Irak. Tittar man på de rättegångar som pågått, har man bland annat klubbat igenom dödsdom. [...] Det får en att fundera på hur rättssäker processen i sig har varit”.

Givetvis har man sympati för den Irakiska regeringen som snabbt vill komma till rätta med de som har begått krigsförbrytelser i Irak, men rättegångarna är ju relativt problematiska. Samtidigt är det ju oroväckande att rättegångarna inte lever upp till de krav för rättssäkerhet som världen har idag. Det är snabba processer, det är egentligen bara att man har en koppling till IS som avgör om man är skyldig eller inte skyldig. Det sker ingen närmare utredning. [...] Detta är rättsosäkert gentemot internationella normer. [...] I de här rättegångarna så framträdde inte de människor som utsatts för och/eller bevittnat IS övergrepp, och det är väldigt viktigt i den här typen av rättegångar, att offren ges möjligheten att berätta om sitt lidande. Och den möjligheten får de inte i Irak och det är också ett stort problem som har en stor påverkan på rättsprocessen i Irak. [...] Många före detta IS-anslutna förs numera till Irak där de döms snabbt och oftast till döden, utan någon vidare rättssäker process. (Louise)

7.3. Bevisningen

Kommande avsnitt presenterar intervjupersonernas synsätt gällande bevisningen, som utgör studiens tredje centrala tema.

Samtliga intervjupersoner menar att det svårt att samla in information, data och bevis från konfliktzoner som direkt kan knyta enskilda individer till olika brott och händelser. Ytterligare problematiskt är det att bevisa ett brott som begåtts i ett annat land. Det är även i princip omöjligt att åka till Syrien för att försöka samla bevis och vittnesmål, inte minst till de områden som är krigsdrabbade. Det är också farligt att besöka områdena, framförallt de områden där det fortfarande pågår strider. Övergripande åsikter är att huvudproblematiken ligger i att kunna samla in bevis om de brott som begåtts, hur bevisen som samlas in kan kopplas till enskilda individer och att bevisen ska vara så pass starka att de håller i en rättsprocess. ”Hela grundproblematiken är ju att hela undersökningskedjan är väldigt besvärlig och det är svårt att hitta bevis som håller i rätten mot IS-återvändare” (Ahmed).

De brott som hände, hände i ett annat land. Så utredningen kommer att stå inför betydligt mer svårigheter med bevis, vittnesmål och så vidare. [...] Jag menar att om de har begått ett brott, och om bevis finns och det går att åtala, då bör du göra allt i din makt för att få personen dömd. Men om du inte har bevis på att någon begått ett brott, ja då borde du inte åtala. Så enkelt är det, även om det är brott som krigsförbrytelser. [...] Bevis kommer troligtvis vara den största utmaningen för Sverige, förmodligen för de flesta länderna inom detta området, för att se till att det finns tillräckliga bevis för att det skulle hålla i en rättegång. (Laura)

Dock menar Louise att Sverige överdriver svårigheterna med att hitta bevis. ”Jag tror det finns relativt goda möjligheter att hitta bevis. [...] Under framförallt 2014 och 2015 dokumenterade IS-krigare de olika övergrepp som begicks, och på så sätt finns det omfattande bevismaterial”. Louise fortsätter följande ”jag tror att vi överskattar problemen med att hitta bevisningen. Jag tror att den svenska polisen i samverkan inom EU kommer att klara detta bevisläget faktiskt”. I kontrast till det här menar Ahmed, att det huvudsakligen är bevisningen som gjort att Sverige inte kunnat döma fler IS-anhängare som begått brott. Ahmed fortsätter följande;

Beroende på hur knepigt bevisläget är så behöver man ett internationellt samarbete, det är en förutsättning för att lösa problematiken gällande bevisning. Generellt för att kunna bevisa krigsbrott som skett i konfliktzoner, som det gjort i det här fallet, måste man ha ett internationellt samarbete. Sverige kan inte klara det här själva. [...] Sveriges största utmaning är bevisläget, och där är jag ganska pessimistisk, jag tror det är väldigt få av de som återvänder som kommer kunna lagföras för vad de faktiskt har gjort. (Ahmed)

Lars poängterar betydelsen av att få fram konkreta bevis för att kunna bevisa att någon är skyldig till ett brott. "Om du vill hävda att någon är skyldig eller inte skyldig, måste du lämna konkreta och giltiga bevis. Du måste bevisa att någon är skyldig eller inte skyldig bortom all tvivel, särskilt inom detta området. Annars kommer det inte hålla i domstolen”.

7.4. Sveriges moraliska åtaganden gentemot IS-återvändare

Nedanstående avsnitt presenterar intervjupersonernas synsätt på Sveriges moraliska åtaganden gentemot IS-återvändare, som utgör studiens fjärde centrala tema.

Samtliga respondenter behandlar frågan om att återkalla återvändare sitt medborgarskap vid terroristbrott som något negativt. Ahmed indikerar att återkallande av medborgarskap enbart är symbolpolitik som förstärker det kalla politiska klimatet, istället för att komma åt de underliggande problemen till varför Sverige nu har IS-återvändare.

Så, enligt internationella lagar om mänskliga rättigheter, kan du inte göra det [återkalla ett medborgarskap] mot människor utan dubbelt medborgarskap. Och om du har dubbelt medborgarskap skapar man bara en helt ny diskriminering! [...] Du bara trycker bort problemen igen. (Laura)

Laura beskriver även att det, utifrån svensk jurisdiktion, är olagligt att göra individer statslösa och att vi inte heller kan förneka svenska medborgares rätt att få återvända. Samtliga respondenter förkastar även det faktum att det existerar en debatt angående att kunna återkalla medborgarskapet för individer som återvänder. “Ett återkallande av medborgarskap kan dock

skapa en osäkerhet för individer med uppfattningen att deras svenska medborgarskap ska ge de trygghet trots att de begår brottsliga handlingar” (Peter). Samtliga respondenter motsatte sig handlingen att återkalla medborgarskap för individerna, och samtliga refererade till att det är omöjligt att utifrån svensk lag att göra individer statslösa. Majoriteten av respondenterna indikerar att återkallande av medborgarskap främst är en handling som sänder ut signaler att Sverige inte kommer ta sitt ansvar i frågan om IS-återvändare.

Somliga respondenter upplever också en brist i åtgärder gentemot de kurdiska styrkorna som stått i fronten och stridit mot IS, och som nu behöver ta ansvar för de individer som tillfångatagits. Det här i samband med de individer som nu är fängslade i Irak med svenskt medborgarskap och som nu vill ta sig till Sverige, men självmant inte har möjligheten. ”Det är omöjligt att hålla dessa människor tillfångatagna i kurdiskt kontrollerade områden, det kommer aldrig gå på sikt” (Peter). Ansvaret gentemot kurderna belyses mer moraliskt. ”Kurderna som stått i fronten emot IS och stridigt ska alltså nu behöva ta ansvar för dessa individer.” Vikten att ta sitt ansvar dominerade bland respondenterna och kan det bevisas att dessa individer är svenska medborgare, ska de också behandlas som en svensk angelägenhet.

Utifrån säkerhetsperspektivet motsatte sig somliga att Sverige aktivt skulle hämta tillbaka de vuxna individer med medborgarskap, delvis på grund av bristande diplomatiska relationer med Syrien och Irak men också på grund av svårigheterna rent praktiskt att få individerna till Sverige.

Att ta hem personer i fråga krävs det som beslutsfattare två aspekter som ska särskiljas. Den första är säkerhetsperspektivet, och vad det innebär att ta tillbaka individer, det andra är hur vi ska straffa dem, och detta i linje med att olika länder har olika straff, vilket är orättvist om man tänker på att brotten begåtts inom ett visst geografiskt område, och av samma människor, under samma tidsperiod med samma inställning. (Rasmus)

Återkommande var också offrens rätt att få sin röst hörd i rättegångarna, media och i samhället. ”Det är viktigt för att hela dem sår som uppkommit att ge offrens rätt till att höras [...] inte minst för att förhindra det att hända igen” (Louise). Hon menar även att offren har stor chans att synliggöras inom svensk kontext.

Det här är svenska medborgare som har lämnat Sverige och nu vill återvända, och Sverige har en skyldighet att låta dessa människor att komma hem [...] om Sverige vet att det finns svenska medborgare i kurdiska eller irakiska fångelser, som kommer att dömas till döden kan inte Sverige bara lämna de där. [...] Även om du inte aktivt utför dödstraffet, utan bara är passiv är du ändå en del av problemet. För mig känns det inte bra alls. Jag menar att om dessa människor vill återvända måste de förstå att ja, Sverige hjälper dig tillbaka, men att de kommer att bli straffade om de har begått brott. Men vi kan inte bara lämna de där och låta de får dödsstraff, aldrig. (Laura)

Sammanfattningsvis belyser respondenterna att Sverige ratificerat deklARATIONEN för mänskliga rättigheter, och därför ska det tas i beaktningen i debatten om IS-återvändare. Majoriteten av respondenterna menar att det är en omoralisk och omänsklig handling att agera passivt gällande de medborgare som försöker ta sig tillbaka. Utifrån ett mer moraliskt perspektiv belyses också

vikten av att påvisa politisk vilja och att hantera återvändare samt döma de som begått brott. Symboliken att visa vilja till att döma är större än domen i sig och en politisk vilja är viktigt för att visa rättvisa gentemot offren.

8. Diskussion och Slutsats

Nedan följer en diskussion samt slutsatser angående de teman och perspektiv som genom analys framkommit i resultatet. Avsnittet redogör för återkopplingar till studiens syfte och frågeställningar, tidigare forskning och ramverket Transitional Justice. Avsnittet redogör även för rekommendationer till framtida forskning inom ämnet.

8.1. Politiseringen av internationell och nationell kapacitet

Syftet med studien är att identifiera de åtgärder experter anser att Sverige kan, och bör tillämpa gentemot problematiken med IS-återvändare. I studiens resultatsdel framställs problematiken med återvändare som en komplex fråga med flertal infallsvinklar. Samtliga respondenter belyser att hantera problematiken inom Sveriges gränser är att rekommendera. Att politiska partier i Sverige förespråkar en ad-hoc tribunal i hanteringen av IS-återvändare grundar sig snarare i ett önsketänkande än en verklig utgångspunkt enligt respondenterna. Samtliga svar från respondenterna går i linje med Hassans (2009) forskning angående kritiken av tribunal och indikerar att en tribunal är både tids- och resurskrävande, samt att internationella åtgärder också grundar sig i politiska egenintressen. Det här är en delad åsikt hos respondenterna, att det utifrån teorin är en lösning, men i praktiken existerar det svårigheter gällande hur en sådan tribunal utformas.

Hur det rent praktiskt ska gå till att samla in bevis, som håller till fällande dom, från ett konfliktområde i Syrien och Irak belyser respondenterna som den största utmaningen för att kunna döma återvändare. Som följd till hur verkligheten ser ut, identifierar studien att frågan är så politiskt laddad så stater kommer neka upprättande av internationella domstolar, på grund av att egenintresset väger för mycket, och därav är upprättandet av internationella domstolar inte är möjligt i frågan om IS-återvändare. Det är även en återkommande kritik i tidigare forskning, där Murphy (2005) belyser svårigheter med internationellt samarbete, där stormakters inte ratificerat som då kan motsätta sig en sådan rättegång. Det här är något som skulle kunna hända i fallet med IS-återvändare.

En slutsats studien drar utifrån experternas svar, är att de problematiken med IS-återvändare är mest lämpad att hantera på nationellt plan, då Sverige både besitter rättslig och samhällelig kapacitet. Frågan ligger snarare om det existerar en politisk vilja att tillämpa de resurser som är nödvändiga. Studien identifierar politisk ovilja som ett hinder både för internationella samarbeten och för den nationella handlingskraften. Genom identifieringen av politisk ovilja, istället för att diskutera Sveriges kapacitet, identifierar studien ytterligare ett perspektiv i hanteringen av IS-återvändare, och bidrar med forskning som påvisar att omprioritering av resurser och finansiering kan skapa nya åtgärder inom hantering av IS-återvändare. Enligt respondenterna borde diskussionen om återvändare istället riktas till den politiska viljan, och

inte debatteras om Sverige besitter kapaciteten, för kapaciteten existerar, det är viljan i hanteringen av resurser och finansiering som anses vara bristfällig.

Fenomenet i sig är inget nytt för Sverige, eller Europa. Återvändare blev välkänt redan 1992, när individer världen över reste i syfte att strida för upprättandet av ett Kalifat i Afghanistan. Det var en ideologi som i nutid är likvärdig med de individer som rest för att ansluta sig till IS menade Byman (2005). Enligt respondenterna angående Sveriges rättsliga kapacitet så finns lagarna på plats som gör samtliga handlingar, såsom rekrytering, finansiering och våldsbejakande handlingar kopplad till terrorism olagliga. Dock går de inte att tillämpa på de individer som återvänder, eftersom lagarna tillkom efter att majoriteten rest. Det här eftersom Sverige inte tillämpar lagar retroaktivt, något som samtliga respondenter påvisar som en kritik gentemot den rättsliga kapaciteten och en stor svårighet i frågan om möjligheten att döma individer som återvänder. Trots sent etablerade lagar åtalas dock individer för brott begångna i Syrien. År 2017 dömde Stockholms Tingsrätt exempelvis en man för brott mot lag (2014:406), något som stärker Sveriges rättsliga kapacitet som respondenterna belyser existerar. Samtidigt har endast två av 150 personer som återvänt dömts, något samtliga respondenter finner problematiskt, och som ett hån gentemot vad dessa individer gjort sig skyldiga till. Problematiken med att väcka åtal för de som återkommer är bland annat bevisläget.

Sett till den svenska kapaciteten, utifrån experternas perspektiv, så kan Sverige hantera IS-återvändare, både juridiskt och samhälleligt och besvarar därmed studiens frågeställningar. Respondenternas perspektiv på Sveriges kapacitet identifierar bland annat att Sverige besitter lagar och regleringar för att döma terroristverksamhet. Sett till samhälleliga insatser så finns institutionerna där, men det som krävs är mer kunskap och samverkan. Problematiken grundas snarare i den politiska ovilja som framkommit i och med hanteringen av de som återvänt. En koppling som dras utifrån respondenternas svar är bland annat politiseringen av fenomenet inom Sverige som är avgörande om Sverige ska döma återvändare nationellt. Det existerar en avgörande brist i åtgärder och resurser för återintegrering. Studien visar på att det krävs en politisk prioritering för att Sverige ska kunna lagföra brott som IS-återvändare har begått.

Oviljan till att hantera återvändare grundar sig bland annat i rädsla att de ska begå brott i Sverige, något som resulterat i att problematiken hanteras passivt. Studien identifierar att rädslan borde ses som en drivkraft, som därmed kan leda till handling. Studien påvisar att existerar det politisk vilja att hantera IS-återvändare på nationell nivå, så har Sverige kapaciteten utifrån lagar, stabilt rättsväsen och samverkan mellan myndigheter. Fråga om huruvida Sverige har möjlighet att döma IS-återvändare eller inte har istället blivit ett politiskt ställningstagande. Här bidrar studien med ett perspektiv utöver det säkerhetsperspektivet som dominerat debatten. Kapacitet från Sveriges håll i form av inrättande av samarbete mellan myndigheter, ett flertal nya tillägg i lagarna samt en större medvetenhet om fenomenet har bidragit till att Sverige besitter den kapacitet som behövs. Det här utifrån respondenternas synpunkter. Huvudproblematiken är att se till att kapaciteten används fullt ut, att det inrättas en samverkan mellan myndigheter, att Sverige arbetar förebyggande samt att resurser omfördelas. Det är också viktigt att regeringen ger mer klara riktlinjer i hanteringen av återvändare. Det här för att påvisa en vilja att döma återvändare och tillämpa både juridiska

och samhälleliga åtgärder för att skapa en hållbar lösning. Här uppkommer frågan om varför regeringen väljer att agera passivt gentemot ett problem där respondenterna belyser kräver aktion. Det har också historiskt visat sig att passivitet inte kommer att leda till en lösning av problemet.

Gällande respondenternas syn på Sveriges kapacitet belyser de även det ansvarstagande Sverige har gentemot dess medborgare. Här argumenterade Speckhard, Shajkovci och Yayla (2018) för korrekt samhällshantering. De menar på att de orsaker som ligger till grund för att individer från första början valde att resa fortfarande existerar när de återvänder, exempelvis diskriminering och utsatthet. Samtliga respondenter förespråkar att Sverige måste ta sitt ansvar gentemot de medborgare som rest på grund av att det är i Sverige radikaliseringsen sker, och att det är något inom Sveriges gränser som driver att dem att resa och strida i ett annat land. En observation studien framställer utifrån respondenternas svar är att om kapaciteten nu existerar, handlar då även problematiken om IS-återvändare om ytterligare ett politiskt maktspel?

8.2. Sveriges säkerhetsläge

Majoriteten av de som återkommer utgör enligt Säpo (2018) en säkerhetsrisk för Sveriges nationella säkerhet då samtliga är radikaliserade. Det här styrker majoriteten av respondenternas svar angående IS-återvändare, då de anser att återvändare utgör en risk för nationens säkerhet. Dock anmärker studien en motsägelse till det ensidiga säkerhetsperspektivet, då respondenterna belyser att alla återvändare faktiskt inte begått brott, men behandlas ändå som brottslingar. På grund av avsaknad i bevisning till varför individer valt att återvända, samt brist i bevisning att de faktiskt begått brott, menar respondenterna att individerna måste få tillgång till den hjälpen djupt radikaliserade och traumatiserade människor har rätt till. Respondenternas synsätt styrks av Speckhard, Shajkovci och Yayla (2018) där återvändare betraktades som radikaliserade individer med psykiska trauman. Det här knyter även an till Ramírez- Barat och Duthie (2015) forskning om Transitional Justice. Här krävs ett bredare perspektiv på åtgärder för att identifiera grundorsakerna med IS-återvändare, men också hur stater väljer att se och belysa problematiken. Det kommer att resultera i hur, och när en stat väljer att ingripa. Sett till återvändare lyfter samtliga respondenter att Sverige överlag redan bestämt att de utgör ett hot mot Sveriges säkerhet och är en börda för samhället, och därför har frågan politiserats. Studien påvisar att det krävs både rättsliga och samhälleliga åtgärder för att förebygga radikalisering, och därav minska säkerhetshotet. Med utgångspunkt i Transitional Justice identifierar studien att de åtgärder som experterna belyser kan anses som hållbara lösningar. Åtgärderna speglar såväl rättsliga handlingar som politisk omprioritering av resurser och hjälp till psykologiskt stöd för individer som återvänder. Åtgärderna indikerar vikten av en samverkan på samhällets alla nivåer. Det här instämmer med Kora (2010) perspektiv på inkludering av olika nivåer i samhället.

Studien noterar en meningsskiljaktighet mellan respondenterna i frågan om Sverige har ett ansvar att hjälpa de individerna med svenskt medborgarskap som sitter i fångläger tillbaka till Sverige, för att sedan åtala de nationellt. De respondenter som förespråkar Sveriges ansvar gentemot de individer som sitter i fångläger argumenterar för att Sverige inte kan neka individer

från att återvända. Individer med svenskt medborgarskap döms till dödsstraff, något samtliga respondenter är emot. De menar att det är motsägelsefullt att Sverige ratificerat deklarationen om mänskliga rättigheter, men ändå tillåter svenska medborgare att dömas till dödsstraff i ett annat land. De respondenter som motsätter sig ett ansvarstagande återkopplar till säkerhetsrisken återvändare utgör. De påpekar även de praktiska svårigheterna som existerar, exempelvis de diplomatiska relationerna som förhindrar transporter till Sverige.

Studien har identifierat att experterna efterlyser ett moraliskt ställningstagande från Sverige i frågan om att se över möjligheterna med hjälpmedel att föra tillbaka sina medborgare till och tillämpa straffåtgärder nationellt. Det här för de anser att Sverige har ett ansvar, i och med att individerna valde att lämna Sverige, och därför bör Sverige tillämpa de resurser som existerar för att hantera problematiken. Sett till praktiska svårigheter är det en fråga om diplomatiska relationer. Sverige kan, och bör upprätta ett samarbete med regeringen i Syrien för att skapa förutsättningar att etablera insatser till svenska medborgare i fångläger.

Sett till medborgarskapet resonerar samtliga respondenter att återkallelse av återvändarens medborgarskap inte är en åtgärd som ska tillämpas. De resonerar utifrån lag (2001:82) om svenskt medborgarskap där det tydliggör att det inte är möjligt att göra individer statslösa. Den signalpolitik som utförs tillsammans med debatten om återkallelse om medborgarskap bara indikerar att Sverige inte vill ta ansvar för sina medborgare. Återkallelse av medborgarskap leder till att Sverige skjuter sina problem på andra stater istället för att inse att problematiken ligger inom nationens gränser. Här menar respondenterna, precis som Lindekilde, Bertelsen och Stohl (2016) påpekade, att ta ansvar för det bakomliggande orsakerna till *varför* Sverige står inför problematiken med återvändare, nämligen varför svenska medborgare valde att åka från början. Experterna anser att återkalla IS-återvändares medborgarskap, inte kommer att hantera grundproblematiken, vilket är varför svenska medborgare valt att resa, och därmed inte är någon lämplig lösning att applicera på IS-återvändare. Studien drar här slutsatsen att åtgärder gällande medborgarskapet inte ska inkludera återkallelse. Återkallelse av medborgarskapet är snarare ett politiskt ställningstagande än ett sätt att hantera grundproblematiken. Kora (2010) belyser vikten av hanteringen av grundproblematiken för att skapa en lösning som anses hållbar över tid. Sett till IS-återvändare är återkallelse av medborgarskapet inte en åtgärd som enligt Transitional Justice bör tillämpas. Det kommer inte identifiera den orsak som ligger till grund för att individer nu återvänder, åtgärden utesluter också den moraliska aspekten att det är svenska medborgare som är i behov av psykosocial hjälp.

Studien förespråkar tillämpningen av samhälleliga samt juridiska åtgärder på de som återvänder en hantering av konflikten med återvändare utifrån Transitional Justice teorin (Eisikovits 2017). En tillämpning som respondenterna förespråkar som en möjlighet för att identifiera grundproblematiken och då hantera den underliggande problematiken för tillämpning av långvarig lösning. Tillämpningen av Transitional Justice reflekteras i respondenternas svar angående de åtgärder som Sverige bör tillämpa på de som återvänder. Det krävs mer än juridiska åtgärder för dessa individer, men även gällande det förebyggande arbetet. Studien belyser utifrån respondenternas svar att förebyggandet av individer som reser är en problematik i framtiden och samtliga var överens om att det krävs en

myndighetssamverkan för att förhindra radikaliserings från grunden. Det är något som samtliga myndigheter måste vara förberedda på. Socialtjänsten, polisen, skolor, kommuner och civilsamhället måste samverka för att motverka radikaliserings. De måste även ta en avgörande roll i arbetet med återintegrering av de individer som återvänder, och även för att kunna förhindra att dessa rekryterar andra. Lindekilde, Bertelsen och Stohl, (2016) exemplifierade att radikaliserings kan förekomma inom låsta anstalter, något som styrks av respondenterna. Studien belyser respondenternas svar angående samverkan med en analys utifrån Transitional Justice och anser att myndigheter måste samverka i frågan, det här för att förhindra radikaliserings och då identifiera grundproblematiken. Samhällets institutioner måste samverka och omprioritera resurser för att tillämpa de sociala och juridiska åtgärder återvändare behöver, och har rätt till.

Studien belyser experternas perspektiv och vikten av att se fenomenet utifrån mer samhälleliga aspekter och inte enbart det rättsäkra för att skapa en lösning. Studien belyser det faktum att alla IS-återvändare faktiskt inte har begått brottsliga handlingar, något som påvisar ett problemområde större än frågan om Sveriges rättsliga kapacitet. Genom att studien analyserade fenomenet utifrån Transitional Justice skapades en möjlighet att se tillämpningar av andra åtgärder på de som återvänder än enbart det juridiska, och på så sätt identifierade studien den huvudproblematiken svenska experter menar ligger till grund till att Sverige nu har svårigheter med IS-återvändare, nämligen att individer rest från början.

8.3. Komplexiteten med bevisläget

Respondenterna kritiserar att flera av lagarna tillkom försent och kan därför inte tillämpas på de som återvänder. De beskriver även att komplexiteten med bevisläget som en av Sveriges största utmaningar när det kommer till IS-återvändare. Hur ska det bevisas att de begått brott när de rest, samt ta del av den teknisk bevisning som behövs för att väcka åtal enligt svensk rättsprincip? Rädslan respondenterna lyfter angående att återvändare fortsätter med terroristverksamhet och radikaliserings på svensk mark är befogad. Det här genom att David Malet (2009) påvisade att återvändare från främst Afghanistan 1992 inte blev långvariga när de återvände från konfliktområden, utan majoriteten fortsatte att förflytta sig till andra ideologiska konflikter, bland annat Syrien. Samtliga belyser ett internationellt samarbete gällande insamling och informationsdelning av bevis. Konflikten i fråga är väldokumenterad, både av media men också i form av inspelningar, bilder och ljudupptagningar tagna på plats. Svårigheten samtliga belyser är dock att få tag på materialet då det skett på annan plats, men menar att materialet är avgörande för fällande dom. Fördelen med internationella samarbeten bekräftas av Hassan (2009), genom att internationella samarbeten anses besitta mer omfattande resurser än nationella domstolar gällande bevis och informationsinsamling. Något samtliga respondenter också förespråkar. Dock anser respondenterna att bevis och informationshämtning på ett internationellt plan också är en politisk fråga. Precis som Wringe (2010) belyste så krävs det diplomatiska relationer och att staterna själva accepterar att andra institutioner genomför bevis och informationshämtning.

Studien finner att det existerar ett sammanhang av bevisläget och politiseringen utifrån respondenternas svar. Experterna belyser att på grund av den säkerhetsrisk IS-återvändare besitter blir frågan om återvändare en politiskt laddad fråga. Efter analys genom Transitional Justice så identifierades åtgärder som utgår från både rättslig och samhällelig kapacitet för att hantera återvändare, något som förespråkas för att problematiken ska kunna lösas på ett hållbart sätt. Sett till frågeställningarna så besvarar studien dessa genom en analys av respondenternas svar samt en tillämpning av tidigare forskning. Sett till vad experter anser om Sveriges kapacitet kan studien konstatera att kapaciteten existerar, men att frågan om IS-återvändare är mer komplex än så. Det krävs en omprioritering av resurser men främst behövs det ett ställningstagande av Sveriges regering i frågan för att sända ut en politik som tar en klar ställning i frågan. När regeringen sänder ut osäkra signaler i frågan skapas det en osäkerhet i hela landet angående konsekvenserna för IS-återvändare, därav den stora hektiska offentliga debatten.

8.4. Slutsatser

Utifrån studiens resultat av svenska experters perspektiv på Sveriges kapacitet i hanteringen av IS-återvändare och bäst lämpade åtgärder har studien dragit följande slutsatser. Gällande Sveriges kapacitet för åtgärder var det främst det faktum att återvändare inte är något nytt fenomen för Sverige, utan individer har rest för att ansluta sig till konflikter för att sedan återvända förr.

Utifrån studiens resultat besvaras frågeställningarna och studien drar slutsatsen att enligt experterna besitter Sverige tillräcklig rättslig kapacitet för att hantera IS-återvändare, men att hanteringen av IS-återvändare inte enbart grundar sig i den rättsliga kapaciteten. Det är avgörande för Sverige att prioritera resurser för att, på absolut bästa sätt, identifiera och finna bevis på att individerna begått brottsliga handlingar. Enligt experternas yrkanden visar studien på att problematiken grundar sig i politisk vilja, att omprioritera resurser och upprätta myndighetssamverkan för att utifrån ett rättsligt och samhälleligt perspektiv hantera problematiken. Det handlar snarare om den politiska viljan till omprioriteringar existerar, något studien har identifierat som en åtgärd som krävs för att hantera återvändarna på lämpligaste sätt, och därav bidrar den här studien till en mer djupgående forskning.

Studien identifierar experternas kritik gentemot uppfattningen av IS-återvändare som enbart ett säkerhetshot. De anser att det är ofördelaktigt i hanteringen av individer som vill, eller har rest tillbaka till Sverige att förbise mer moraliska perspektiv. Studien anser att Sverige har ett rättsligt och moraliskt ansvar, bland annat genom att hjälpa de individer som sitter i fångläger eftersom de är svenska medborgare. Sverige har även ett ansvar, eftersom problematiken med radikaliserings och varför individer i frågan valde att resa, startade inom nationens gränser. Det är därför inte moraliskt att lägga över problemen som IS-anhängare utgör på andra stater. Att inte ta ansvar tyder enbart på politisk ovilja, något som inte kommer leda till fler fällande domar, rätt gentemot offren eller gynna nationens säkerhet. Här drar studien en återkoppling till Transitional Justice, som menar på att politiska åtgärder och ansvarstagande är en förutsättning i det förebyggande arbetet.

Snarare påvisar avsaknad av ansvarstagande en ovilja att hantera hela situationen, och får därmed inte bukt med huvudproblematiken, vilket ökar risken för att det återupprepas.

Avslutningsvis kan slutsatsen dras att studiens syfte och frågeställningar har besvarats, genom att studien har identifierat experternas perspektiv på om Sverige besitter tillräcklig kapacitet att hantera problematiken med IS-återvändare. Samtliga belyser att kapaciteten existerar och därför bör IS-återvändare hanteras nationellt. Studien har även identifierat experters synsätt på olika samhällliga och juridiska åtgärder som Sverige behöver applicera för att kunna hantera problematiken med IS-återvändare. Samtidigt analyseras åtgärderna och studien påvisar att det viktigaste är att se till huvudproblematiken av fenomenet, vilket inte är att IS-återvändare nu reser tillbaka från konfliktområden, utan det faktum att de reste dit i första hand.

Studien identifierar vikten av förebyggande arbete för att kunna hantera de bakomliggande problemen med rekrytering, radikaliserings och vikten av åtgärder i form av psykosocialt stöd, återintegrering och kunskap hos samtliga myndigheter. Det här går att analyseras genom studiens valda ramverk, eftersom Transitional Justice menar att det är centrala delar gällande hanteringen av grundproblematiken, men även i det förebyggande arbetet.

Det här för att förhindra att ytterligare individer radikaliserar och reser till konfliktområden. Sverige står inför större utmaningar än att hantera 150 individer som reser tillbaka från IS-territorium, för där besitter Sverige tillräcklig kapacitet, både juridiskt men också samhälleligt. Utan Sveriges främsta utmaningen är att hantera de aspekter som driver individer att lämna landet från början, det är där resurserna ska prioriteras, och det är där Sverige ska lägga sin handlingskraft. Att analysera fenomenet IS-återvändare utifrån ramverket Transitional Justice identifierar de åtgärder experterna föreslagit som möjliga åtgärder för en korrekt och hållbar hantering av IS-återvändare till Sverige. Sett till ramverket så förespråkas en samverkan i hantering av upprättelse efter konflikt, något samtliga föreslagit är nödvändigt i Sveriges fall med återvändare. Vikten av att inte enbart se fenomenet ur ett rättsligt perspektiv instämmer med åtgärder som ramverket belyser som viktiga efter konflikt. Sett utifrån svensk perspektiv, som besitter både stabilt rättsväsende som samhällsapparat så är det av väsentlig vikt att upprätta en samverkan mellan det rättsliga såväl som samhälleliga institutioner.

Slutligen, IS-återvändare är ett fenomen som pågår i detta ögonblick. Att älta problematiken kommer göra mer skada än nytta och Sverige måste komma till insikt att individer har åkt, och nu vill återvända. Utmaningen är att inte låta historien upprepas och ännu en gång och stå inför terrorismens bittra konsekvenser.

8.5. Förslag till fortsatt forskning

Studien har identifierat att experter anser att Sveriges besitter rättslig och samhällelig kapacitet gällande hanteringen av de vuxna individer som återvänder till Sverige, efter att ha anslutit sig till IS.

Studien har även identifierat en viktig aspekt som inte tidigare har lyfts i debatten om IS-återvändare, nämligen den politiska oviljan. På så sätt bidrar studien med att belysa att omprioritering av resurser måste ske för att kunna använda den identifierade kapaciteten. Studien påvisar att omprioriteringar skulle öka Sveriges möjligheter gällande hanteringen, bland annat genom bevisläget och det förebyggande arbetet. Främst så skulle samma forskning kunna utvecklas i större omfattning. Det existerar flertal aspekter som kräver fortsatt forskning för att förklara och hantera problematiken med återvändande terrorister. På grund av praktiska skäl avgränsas studien till ett perspektiv på vuxna IS-återvändare, och inga barn. Förslagsvis efterlyses en studie utifrån de svenska IS-barnen som befinner sig utomlands. Det här är något som kommer resultera i ett annat perspektiv på fenomenet IS-återvändare, och därmed skapa en ytterligare fördjupning i ämnet. Det är också önskvärt att se uppföljande studier på de individer som återvände. Vad hände sen? I vilken utsträckning återintegrerades dessa individer? Eftersom Sverige nästan uteslutande väljer att se individerna utifrån ett säkerhetsperspektiv efterfrågas också andra perspektiv, exempelvis en studie med enbart fokus på samhällseliga åtgärder. Eftersom vår studie belyser vikten av att använda återvändarnas erfarenheter som ett hjälpmedel till förebyggande arbete. Det här kan fortsättningsvis utvecklas till en självständig studie i större omfattning.

Slutligen krävs det kunskap och forskning angående de historiska åtgärder som tillämpats i internationella konflikter. Att se till den befintliga forskning och perspektiv som förespråkar samt kritiserar de tillvägagångssätt som har hanterats tidigare, är nödvändigt i den nuvarande debatten om hantering av fenomenet. Integrera ett historiskt perspektiv är av högsta vikt för att undvika att begå samma misstag ännu en gång och då stå inför samma problematik i framtiden.

Referenslista

Böcker

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2. uppl.). Malmö: Liber, s. 502.

Deland, M. (2005–). *Skriftserie*. Stockholm: Forum för levande historia.

Gustafsson, L., & Ramstorp, M. (2017). *Swedish foreign fighters in Syria and Iraq: an analysis of open-source intelligence and statistical data*. Stockholm: Swedish Defence University.

Hénin, N., & Makinson, M. (2016 [2015]). *Jihad academy: the rise of Islamic state*. (First U.S. edition.) New York: Bloomsbury.

Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. (2., [utök. och uppdaterade] uppl.) Malmö: Gleerup.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1998). Data management and analysis methods. I N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (red.), *Collecting and Interpreting Qualitative Materials: Dealing with Empirical Materials and Interpretations*. Thousand Oaks: Sage

Napoleoni, L. (2015). *Islamiska staten*. Lidingö: Fri Tanke.

Nilsson, M. (2006). *Juridiken: En introduktion till rättsvetenskapen*. Stockholm: Jure.

Rothe, D., Meernik, J., & Ingadóttir, T. (2013). *The Realities of International Criminal Justice*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2003). *Techniques to identify themes*. *Field Methods*, 15, 85-109.

Lagar och författningar

Ds 2008:37. *Sveriges antagande av rambeslut om ändring i rambeslut 2002/475/RIF om bekämpandet av terrorism*. Hämtad från <https://www.regeringen.se/49bb5f/contentassets/d59293f2febd4b008dc637e94d12a976/sveriges-antagande-av-rambeslut-om-andring-i-rambeslut-2002475rif-om-bekampande-av-terrorism-ds-200837>

SFS 2001:82. *Om svenskt medborgarskap* Hämtad från <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2001:82>

SFS 2002:444. Lag om straff för finansiering av särskilt brottslighet i vissa fall. Hämtad från <https://svenskförfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2018-06/SFS2018-1311.pdf>

SFS 2003:148. *Om straff för terroristbrott* Hämtad <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2003:148>

SFS 2007:980. *Om tillsyn över viss brottsbekämpande verksamhet*. Hämtad <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2007:980>

SFS 2010:299. *Lag om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet*. Hämtad från <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2010:299>

SFS 2014:406. *Lag om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsbrott*. Hämtad från <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2014:406>

Rapporter i elektronisk form

Ramírez- Barat, C., & Duthie, R. (2015). *Education and Transitional Justice: Opportunities and Challenges for Peacebuilding*. Hämtad från <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-UNICEF-Report-EducationTJ-2015.pdf>

Regeringskansliet (2019a). *Ett särskilt straffansvar för deltagande i en terroristorganisation*. Hämtad från, <https://www.regeringen.se/49344e/contentassets/99eddfed5754ec483fd385d6c397a03/ett-sarskilt-straffansvar-for-deltagande-i-en-terroristorganisation.pdf>

Socialstyrelsen. (2016). *Våldsbejakande Extremism – Stöd för socialtjänstens arbete med barn och unga vuxna*. Hämtad från <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20163/2016-5-2.pdf>

Styrelsen för Internationellt Utvecklingssamarbete (Sida). (u.å.). *Transitional Justice and Reconciliation – Thematic Overview*. Hämtad från <https://www.sida.se/contentassets/69bb013c27e64cfc8b6c6e05aeb71ab/transitional-justice-and-reconciliation.pdf>

Säkerhetspolisen. (2018). *Årsbok 2018*. Hämtad från <https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.6af3d1c916687131f1fae5/1552543607309/Arsbok-2018.pdf>

Vetenskapliga artiklar

Barria L. & Roper, S. (2006). How effective are international criminal tribunals? An analysis of the ICTY and the ICTR. *The International Journal of Human Rights*. Vol; 9(3) <https://doi.org/10.1080/13642980500170782>

Brehm, H., & Gasanabo, J.D., & Uggen, C. (2014). Genocide, Justice and Rwanda's Gacaca Courts. *Research Article*. <https://doi.org/10.1177/1043986214536660>

Byman, D. (2015). The Homecomings: What Happens When Arab Foreign Fighters in Iraq and Syria Return? *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(8), 581–602.
<https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1031556>

Cassese, A. (2011). Reflections on International Criminal Justice. *Journal of International Criminal Justice*; Vol. 9. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqr004>

Cragin, R. K. (2017). The Challenge of Foreign Fighter Returnees. *National Defence University*; Washington, DC; Vol: 33(3), 292–312.

De Vos C. (u.å). Case Note. Someone who comes between one person and another: Lubanga, local cooperation and the right to fair trial. Vol. 12.
https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/1686946/De-Vos.pdf

Dickinson, L. (2003). The promise of hybrid courts. *The American Journal of International Law*; Vol: 97(2); p. 295. ProQuest Central

Eisikovits, N. (2017). Transitional Justice. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Fall 2017 Edition. Edward N. Zalta (ed.).

Hassan, J. (2009). Justice and the Rule of Law: A Global Perspective. *The International Lawyer*; Chicago.

Lindekilde, L., Bertelsen, P., & Stohl, M. (2016). Who Goes, Why, and With What Effects: The Problem of Foreign Fighters from Europe. *Small Wars and Insurgencies*. Vol; 27(5), pp. 858877. <https://doi.org/10.1080/09592318.2016.1208285>

Malet, D. (2009). Why Foreign Fighters?: Historical Perspective and Solutions. *Oribis*, vol. 54. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2009.10.007>

Murphy, S. (2002). State Department Views on the future for war crimes tribunals. *The American Journal of International Law*; Vol: 96(2) ProQuest.

Murphy, S. (2015). New Mechanisms for Punishing Atrocities in Non-International Armed Conflicts. *Melbourne Journal of International Law*; Melbourne; Vol. 16(2), 1–12.

Ranstorp, M., Gustafsson, L., & Hyllengren, P. (2015). Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredjeland: Åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner. *Centrum för Asymmetriska Hot- och Terrorism Studier (CATS), Försvarshögskolan*.

Speckhard, A., Yayla, A.S., & Shajkovci, A. (2018). Defected from ISIS or Simply Returned, and for How Long? Challenges for the West in Dealing with Returning Foreign Fighters. *ASPJ - Africa & Francophonie 4th Quarter 2018*, 1–23.

Swaak-Goldman, O. (2001). International Criminal Tribunal for Rwanda. *The American Journal of international Law*; Washington.

Wringe, B. (2010). War Crimes and Expressive Theories of Punishment: Communication or Denunciation? *Res Publica*; Vol 16 (2):119–133.

Websidor

Center mot Våldsbejakande Extremism (2019). *Återvändare*. Hämtad 24 april, från <https://www.cve.se/stod/atervandare.html>

Regeringskansliet. (2019). *Åtgärder mot terrorism sedan slutet av 2014*. Hämtad 22 april, från <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/02/atgarder-mot-terrorism-sedan-slutet-av-2014/>

Övriga källor

Axelsson, M., & Personne, G. (2007). *Vad hände efter folkmordet? En studie av Rwandas politiska utveckling efter 1994*. Kandidatuppsats, Lunds Universitet, Statsvetenskapliga Institutionen.

Damberg, M. (2019, 23 februari). *Så ska Sverige hantera IS-återvändare* [Nyhetsmorgon, TV4. Hämtad från <https://www.tv4.se/nyhetsmorgon/klipp/inrikesminister-mikael-damberg-s%C3%A5-ska-sverige-hantera-is-%C3%A5terv%C3%A4ndare-11970185>

Ingstedt, A., & Gassman, R. (2019, 28 mars). IS-återvändare och återanpassning – dra lärdom av svenska insatser utomlands. *Mänsklig säkerhet*. Hämtad från <http://manskligsakerhet.se/2019/03/28/is-atervandare-och-ateranpassning-dra-lardom-av-svenska-insatser-utomlands/>

Svea hovrätt. (2017). *Svea hovrätt meddelar i dag dom i mål om grovt folkrättsbrott*, Pressmeddelande 2017–05–31.

Tan, J. (2013). *Sexual violence against children on the battlefield as a crime of using child soldiers: square pegs and round holes and missed opportunities in Lubanga*. Yearbook of International Humanitarian Law. Hämtad från https://www.researchgate.net/publication/290021916_Chapter_6_Sexual_violence_against_children_on_the_battlefield_as_a_crime_of_using_child_soldiers_Square_pegs_in_round_holes_and_missed_opportunities_in_Lubanga

Bilaga 1: Introduktionsbrev

Hej (namn)

Vi skriver till dig angående en förfrågan gällande att ställa upp på intervju till vår kandidatuppsats. Vi är två studenter som läser sista terminen på kandidatprogrammet Globala studier på Jönköpings Universitet, och har valt att skriva en uppsats inom statsvetenskap med fokus på säkerhetspolitik. Vi är medvetna om din forskning och vi ser att din expertis inom (Specifikt expertis) skulle bidra med intressanta infallsvinklar och perspektiv till studien, eftersom vi vill undersöka: **Sveriges Kapacitet att hantera IS-återvändare**. Du kommer förbli anonym i studien och ingen information som kan återkopplas till dig kommer att publiceras. Informationen som framkommer under intervjun kommer enbart användas i syfte att bidra till studien och besvara dess frågeställningar.

Vi befinner oss i Jönköping men har möjlighet att resa för intervjun, alternativt hålla intervjun via telefon och/eller Skype. Vi är flexibla och öppna för vad som passar dig! Vi är i ett tidigt planeringsskede men vi tänker att intervjun kommer att pågå cirka 30–40 minuter, och vi ser gärna att intervjun sker någon gång mellan vecka 16–18. Vi hade uppskattat om du kunde återkoppla till oss så snart som möjligt, och har du frågor, kanske någon annan respondent att rekommendera eller funderingar så är det bara att höra av dig!

Du kan nå oss via följande Mail:

Sofia Gustafsson guso1695@student.ju.se

Lovisa Brinck - brlo1694@student.ju.se

Tack för att du tog dig tid, vi ser fram emot att höra från dig!

Med vänliga hälsningar

Sofia Gustafsson och Lovisa Brinck, Jönköpings Universitet

Bilaga 2: Intervjuguide

Introduktion

Vi skriver vår c-uppsats i Globala studier på Jönköpings universitet och syftet med intervjun är att få fram underlag till vår kandidatuppsats om IS-återvändare och Sveriges kapacitet till att döma de som återvänder. Först, vill vi förtydliga att all medverkan är frivillig, vill du avsluta eller inte svara på specifika frågor går det att när som helst att avbryta. Allting du säger i intervjun kommer publiceras anonymt och används enbart för att besvara studiens frågeställningar. Dina personuppgifter kommer enbart vara synliga för oss och kommer inte användas i studien. Vi har också möjlighet att sända ut intervjun till dig innan publicering för att försäkra att vi tolkat och förstått varandra korrekt.

Vi har en önska att spela in intervjun och undrar om detta är okej för dig? Inspelningen kommer enbart att användas av oss när vi transkriberade intervjun för att sedan raderas.

Känns detta bra? Är det några övriga frågor eller funderingar innan vi startar intervjun?

Introduktionsfrågor

1. Hur länge har du forskat/arbetat inom ditt område?
2. När kom du för första gången i kontakt med frågor angående IS-återvändare?
3. Hur ser din relation ut till dessa frågor? Är detta något du arbetar med till vardags eller kommer i kontakt med i ditt yrkesliv? I så fall, hur?

Huvudfrågor

1. Det har debatterats mycket i media om individer som rest till IS, som nu återvänder till sina medborgarskapsländer. Anser du att Sverige har en kapacitet att nationellt döma återvändare?
 - a. Varför/varför inte?
2. Vad ser du för eventuella fördelar, respektive problematik, med att varje nation dömer utefter sina egna lagstiftningar och gränser?
3. Anser du att Sverige överlag har ett ansvar att ta tillbaka de som anslutit sig till en terroristgrupp?
4. I samband med nationella domstolar har också en del partier pratat om möjligheten att dra in människors svenska medborgarskap, vad är dina tankar om detta?
5. Många pratar om brist i bevismaterial som ett av de största hindren i att döma återvändare. Tror du det är brist på bevisning eller bara svårigheter att få del av den bevisningen som finns?
 - a. Upplever du att detta kan vara problematiskt för både nationella och internationella domstolar eller har någon större kapacitet att behandla sådana hinder lättare?

6. Stefan Lövfén har istället uttalat sig om att nationella domstolar inte är vägen att gå, utan talar istället om ad hoc tribunaler. Vad anser du om internationella tribunaler i detta syfte?
7. Hur tror du att sådana tribunaler kan komma att utformas?
8. När vi ändå är inne på internationella samarbeten, ser du att Den Internationella Brottsdomstolen (ICC) har en större kapacitet att döma brott av denna karaktär?
 - a. Eller bör andra internationella institutioner, exempelvis Europeiska Unionen, spela en mer central roll?
9. Det pratas även om hybriddomstolar, som är en kombination mellan nationell domstol, internationella resurser och kompetens. Är det ett fenomen du hört talas om?
 - a. Vad anser du om dess kapacitet för att döma återvändare?
10. Har du några andra förslag på lämpliga konsekvenser för den här sortens brott?
11. Vi ska strax avsluta, men först vill vi se om du anser att det här är en global utmaning och då kräver ett globalt gemensamt straffansvar?
12. Och till sist, vad är Sveriges största utmaning när de kommer till att döma de som vill återvända hit?

Avslutning

Avslutningsvis vill vi tacka för din medverkan i vår intervju. Är det något i dina svar du vill ändra, ta bort, eller tillägga för att förtydliga dina svar? Vi vill också ännu en gång påpeka att dina kontaktuppgifter inte kommer publiceras i studien och att syftet med denna intervjun är enbart underlag till vårt examensarbete och ingenting annat.

Skulle du vilja ha den färdiga studien skickad till dig?

Ännu en gång, tack så mycket för din medverkan och ditt bidrag till vår studie.

